

**ДЕРЖАВНА СЛУЖБА СТАТИСТИКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ СТАТИСТИКИ,
ОБЛІКУ ТА АУДИТУ**

Кафедра фінансів, банківської справи та страхування

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ
з дисципліни «Фінанси»**

для здобувачів вищої освіти спеціальності
072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
першого (бакалаврського) освітнього рівня
освітньо-професійної програми
«Фінанси, банківська справа та страхування»

Київ-2023

Бондарук Т. Г., Ковернінська Ю. В. Методичні рекомендації для самостійної роботи з дисципліни «Фінанси» для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань 07 «Управління та адміністрування» спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» : методичні рекомендації. Київ: НАСОА, 2023. 69 с.

Рецензенти:

Пилипенко О. І., доктор економічних наук, доцент, декан обліково-статистичного факультету НАСОА.

Шульга С. В., доктор економічних наук, професор, проректор з науково-педагогічної та фінансово-економічної роботи НАСОА.

Затверджено на засіданні кафедри фінансів, банківської справи та страхування

Протокол від «12» вересня 2023 року №2

Схвалено Вченою радою фінансово-економічного факультету НАСОА

Протокол від «22» вересня 2023 року №2

Викладено методичні рекомендації з підготовки, структури, оформлення та порядку виконання самостійної роботи з дисципліни «Фінанси» для здобувачів денної та заочної форм навчання (перший (бакалаврський) освітній рівень, спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа та страхування», освітньо-професійна програма «Фінанси, банківська справа та страхування»). Методичні рекомендації призначені для використання при проведенні самостійної підготовки здобувачів. Містять короткий теоретичний коментар до вивчення тем навчальної дисципліни, питання, що виносяться на самостійне вивчення за кожною темою навчальної дисципліни, тестові завдання, критерії оцінки самостійної роботи здобувачами, рекомендовану літературу.

© Бондарук Т.Г.,
Ковернінська Ю.В.
Київ: НАСОА, 2023.

ЗМІСТ

Передмова.....	4
Теоретичний коментар до вивчення тем навчальної дисципліни.....	5
Перелік питань, що виносяться на самостійне вивчення за кожною темою навчальної дисципліни.....	42
Тестові завдання за питаннями навчальної дисциплін.....	45
Критерії оцінки стану виконання самостійної роботи здобувача з навчальної дисципліни	62
Рекомендована література.....	64

ПЕРЕДМОВА

Самостійна робота здобувачів вищої освіти займає досить важливе і значне місце у навчанні здобувачів і є основним засобом оволодіння навчальним матеріалом поза навчальними заняттями. Самостійне вивчення предмету не тільки поглиблює знання здобувача, воно формує у нього уміння працювати з літературою, творчо мислити, користуватися надбаними знаннями.

Самостійна робота здобувача вищої освіти в процесі вивчення кожної теми курсу сприяє формуванню самостійності як особистісної риси та важливої професійної якості молодого людини, суть якої полягає в уміннях систематизувати, планувати, контролювати й регулювати свою діяльність без допомоги й контролю викладача.

Основними видами самостійної роботи здобувача є:

- опрацювання змісту підручників, посібників;
- опрацювання тексту (конспекту) лекцій;
- опрацювання питань, передбачених програмою та винесених на самостійне вивчення;
- підготовка до семінару, практичного заняття;
- підготовка до різних видів поточних і підсумкових контрольних заходів (до тестового контролю, контрольної роботи, модульного контролю, семестрового контролю);
- підготовка рефератів, повідомлень, презентацій, тез, статей тощо;
- виконання практичних завдань, виконання тренінгових вправ тощо;
- проведення досліджень із заданої проблематики.

ТЕОРЕТИЧНИЙ КОМЕНТАР ДО ВИВЧЕННЯ ТЕМ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ТЕМА 1. ПРЕДМЕТ ФІНАНСОВОЇ НАУКИ ЯК ПІЗНАННЯ СУТНОСТІ ФІНАНСІВ

Ключові слова: предмет фінансової науки, фінанси, фінансові відносини, фінансові ресурси, об'єкти і суб'єкти фінансових відносин, необхідність існування фінансів, характерні особливості фінансів, функції фінансів, модель фінансових відносин, природній конфлікт інтересів, ознаки фінансів.

Короткий теоретичний опис теми:

Фінанси є однією з найбільш важливих і складних економічних категорій.

Фінанси як економічна категорія – це сукупність економічних відносин, які виникають між державою, фізичними та юридичними особами з приводу розподілу та перерозподілу ВВП, а в окремих випадках й національного багатства держави, з метою формування фінансових ресурсів для забезпечення розвитку суспільства

Звідси, об'єктами даних відносин є вироблений ВВП і національне багатство.

Фінанси матеріально втілюються в цільових фондах коштів, сукупність яких утворює фінансові ресурси країни (уявіть собі главою держави чи прем'єр-міністром, який має знати - скільки є таких ресурсів).

Фінансові ресурси – це грошові засоби, що утворюються в процесі розподілу ВВП і національного доходу і вони призначені для суспільних потреб Вони мають як видиму, так і приховану форму прояву.

Фінанси мають як видиму, так і приховану форму прояву.

Видима сторона фінансів проявляється у грошових потоках. Гроші є обов'язковою ознакою участі фінансів у економічному житті держави. Без використання грошей у процесах виробництва, у здійсненні державою своїх функцій, задоволенні населенням своїх життєвих потреб не існували б і фінанси. Усі процеси економічного життя, де беруть участь фінанси, мають грошове вираження, тобто оцінку в грошовій формі. Економічне життя держави постійно вимагає створення грошових фондів для задоволення різних потреб. Обсяг цих фондів кількісно та якісно характеризує масштаби діяльності й фінансові можливості країни, господарюючих структур, громадян.

Прихована форма фінансових потоків – це сторона фінансів, пов'язана з тим, що відображають ті чи інші грошові потоки, а саме – рух вартості створеного у суспільстві ВВП, тобто це обмінні і розподільчі відносини.

Залежно від сфери прояву фінансових відносин формуються і централізовані та децентралізовані фонди грошових коштів. Під централізованими фінансами розуміють економічні відносини, що пов'язані з формуванням, розподілом і використанням грошових фондів, які знаходяться у розпорядженні держави як суб'єкта влади. Децентралізовані фінанси відображають такі економічні відносини, що пов'язані з формуванням, розподілом та використанням грошових фондів виробничої та невиробничої сфери.

Суспільне призначення фінансів найкраще відображається в їх *функціях*:

– *розподільна*,

– *контрольна*.

Суть розподільної функції в тому, що фінанси виступають інструментом розподілу і перерозподілу ВВП.

Механізм дії розподільчої функції пов'язаний зі схемою розподілу ВВП і включає стадії (етапи):

- *первинний розподіл* – це розподіл доданої вартості й формування первинних доходів суб'єктів, які беруть участь у створенні ВВП.

- *перерозподіл* – створення і використання централізованих фондів (загальнодержавних, регіональних, відомчих і корпоративних). За рівнем централізації їх можна поділити на загальнодержавні (державний бюджет і державні цільові фонди), регіональні (місцеві бюджети), відомчі (фонди, створювані міністерствами і відомствами) та корпоративні (централізація частини доходів структурних підрозділів корпоративних об'єднань).

- *вторинний розподіл* - це другий етап перерозподілу у частині формування первинних доходів фізичних осіб, які зайняті в бюджетній сфері. Тобто він властивий саме тим, хто не бере участі у первинному розподілі.

Рекомендована література:

Базова: [11, 13, 15, 16]

Допоміжна: [3, 4, 8, 11, 13, 14, 16, 21, 35, 43, 50]

Інформаційні ресурси: [1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9]

ТЕМА 2. ГЕНЕЗИС ТА ЕВОЛЮЦІЯ ФІНАНСІВ.

Ключові слова: генезис фінансів, фінанси, економічні відносини, об'єкти і суб'єкти розподілу, податок, данина, домени і регалії, фіск і скарб, бюджет, державні доходи, державні видатки, спеціальні фонди, державний кредит.

Короткий теоретичний опис теми:

Генезис фінансів – це момент зародження і подальший процес розвитку категорії фінансів. Фінанси є історичною категорією, зміст якої постійно вдосконалюється зі зміною загальних умов державного устрою. З розвитком товарно-грошових відносин і посиленням ролі держави використовуються дедалі досконаліші форми фінансів, які дають змогу забезпечити учасників розподільного процесу достатнім обсягом фінансових ресурсів.

В сучасній економічній теорії існують різні варіанти походження терміну “фінанси”. Розповсюдженим є погляд, що *термін “фінанси” походить* від латинського *financia*, що означає обов’язкову сплату грошей. Сам термін *financia* виник у XII – XIII ст. у торгових містах Італії та в перекладі з латинського слова “*finis*”, означав «кінець грошового платежу», при цьому позначав будь-який грошовий платіж, тобто грошові відносини між суб’єктами. Існує й інша точка зору, згідно з якою авторство терміна “фінанси” належить французькому вченому Ж. Бодену, який у 1577 р. видав книгу “Шість книг про республіку”. Із старофранцузької мови “*finer*” означає платити, оплачувати. У середньовіччі це слово вживали для позначення строку сплати, а потім і для визначення документів, що свідчили про погашення боргу, якими завершувалась угода. Пізніше терміном “фінанси” стали позначати будь-який примусовий платіж на користь держави.

Розглядаючи *історичний розвиток (генезис) фінансів*, можна виділити основні етапи розвитку, іншими словами – *еволюцію*. Розглянемо детальніше еволюцію форм фінансів та їх характерні риси у взаємозв’язку із суспільно-історичними формаціями.

Перший етап еволюційного розвитку фінансів – це нерозвинена форма. Вона характеризується невиробничим характером фінансів, тобто основна маса грошових коштів витрачалась на військові цілі та практично не впливала на економіку.

Характерною рисою *другого етапу* еволюції фінансів була вузькість, тому що фінансова система складалась з однієї ланки – бюджетної, і кількість фінансових відносин була обмеженою. Більшість цих відносин була пов’язана з формуванням та використанням бюджету.

Третій етап почав формуватися із розвитком державності й подальшим розвитком товарно-грошових відносин – виникла необхідність у нових загальнодержавних фондах грошових коштів та, відповідно, нових групах грошових відносин, пов’язаних із формуванням і використанням цих фондів.

Поява фінансів пов’язана з низкою подій економіко-історичного характеру, тобто до ключових передумов виникнення фінансів доречно віднести: поява грошей та товарно-грошових відносин, виникнення державних утворень (держави), дія економічних "вартісних" законів

Базова: [11, 13, 15, 16]

Допоміжна: [1, 3, 5, 8, 13, 14, 16, 23, 37, 47, 50]

Інформаційні ресурси: [1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9]

ТЕМА 3. СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ФІНАНСОВОЇ НАУКИ

Ключові слова: меркантилізм, постулати А. Сміта, кейнсіанство, теорія ефективного попиту, некейнсіанство, кейнсіансько-неокласичний синтез, посткейнсіанство, неокласична теорія, податкова концепція А. Лаффера, «крива Лаффера», неоконсервативні економічні теорії, монетаризм, «грошове правило», портфельна теорія, теорія оптимальних валютних зон.

Короткий теоретичний опис теми:

Фінансова наука – це впорядкований процес дослідження знань і явищ у сфері фінансових відносин багатостороннього світу фінансів шляхом застосування особливого аналітичного наукового апарату, який розвивається, вдосконалюється і набуває нової якості порівняно з попереднім.

Фінансова наука у вузькому розумінні – це наука про окремі структурні ланки складної сфери фінансів.

Фінансова наука у широкому розумінні включає в себе ще й сукупність знань про закономірності розвитку фінансових відносин у глобальних. Теорія в масштабах всієї людської цивілізації, всіх національних держав, які з певного часу функціонують і взаємодіють у загальнопланетарному масштабі.

Отже, розмежування між фінансовою наукою у вузькому і широкому розумінні знаходиться в межах здійсненого нами розрізнення між фінансовою думкою та фінансовою наукою і разом з тим змістовно збагачує це розрізнення.

Хронологія етапу розвитку фінансової науки.

I етап: XVI ст. до н.е. – XII ст.н.е. Донауковий стан генези і розвитку фінансів та фінансової думки. витоки першого класичного періоду. виникнення передумов становлення і розвитку фінансів, відсутність наукового пояснення явищ і процесів фінансового життя, розуміння їх на рівні «здорового глузду».

II етап: XIII ст. – перша половина XVIII ст. Перехід до наукової обробки і аналізу фінансових явищ і процесів. Продовження першого класичного періоду, створення передумов для першої класичної ситуації. дослідження фінансової діяльності держави на макрорівні по накопиченню і перерозподілу грошових засобів; формування системного наукового знання про фінансовий світ.

III етап: друга половина XVIII – початок XX ст. Науковий (раціональний) період розвитку фінансової думки. завершення першого класичного періоду,

перша класична ситуація. другий і третій класичні періоди та відповідні класичні ситуації. Становлення і розвиток класичного та неокласичного напрямів фінансової науки. Плюралізм економічних і фінансових концепцій. Ортодоксія та гетеродоксія у фінансовій науці.

IV етап: друга половина 30-хперша половина 70-х рр. XX ст. Четвертий класичний період і четверта класична ситуація у фінансовій науці. Становлення, розвиток і еволюція кейнсіанської економічної та фінансової теорій. кейнсіанськонеокласичний синтез. Монетаризм.

V етап: друга половина 70-х рр. XX ст. – початок XXI ст. Новітній період розвитку фінансової науки в сукупності її основних напрямів (неокласичного, інституціонально-інформаційного, неоінституціонального, нового кейнсіанства, посткейнсіанства та ін.) Розвиток новітніх варіантів неокласичної та посткейнсіанської теорії фінансів. становлення і розвиток неоінституціональної та інших неортодоксальних теорій фінансів.

Рекомендована література:

Базова: [11, 13, 15, 16]

Допоміжна: [3, 4, 8, 11, 13, 14, 16, 21, 35, 42, 50]

Інформаційні ресурси: [1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9]

ТЕМА 4. ФІНАНСОВА СИСТЕМА

Ключові слова: фінансова система, сфери фінансової системи, ланки фінансової системи, організаційна будова фінансової системи, внутрішня структура фінансової системи, органи управління, централізовані ланки, децентралізовані ланки, інфраструктура фінансової системи.

Короткий теоретичний опис теми:

Фінансові відносини в країні, маючи різноманітні форми прояву, разом утворюють цілісну фінансову систему, кожна ланка якої є носієм певних властивих їй фінансових відносин, що реалізуються у створенні та використанні відповідних грошових фондів. Усі ланки фінансової системи в сукупності відображають державний устрій країни, характеризують ступінь розвиненості її грошових, кредитних, валютних та інших відносин.

В загальному вигляді можливо дати наступне визначення: *фінансова система* – це сукупність відокремлених, але взаємопов'язаних між собою сфер фінансових відносин, що мають особливості в мобілізації та використанні фінансових ресурсів, відповідний апарат управління та правове забезпечення. *Або фінансова система* – це сукупність різноманітних видів фондів фінансових

ресурсів, сконцентрованих у розпорядженні держави, господарських структур, окремих фінансових інститутів і населення для виконання покладених на них функцій, а також для задоволення економічних та соціальних потреб.

За єдиної сутності фінансових відносин існують певні особливості в створенні та використанні фінансових ресурсів, які зосереджені в руках держави, підприємств, певних фінансових інституцій, населення. У зв'язку з цим виникають окремі складові фінансової системи держави.

Фінансова система визначається як сукупність, з одного боку, певних сфер фінансових відносин, а з іншого – різних інститутів, що забезпечують функціонування і взаємодію всіх сфер, а також управління ними. Відповідно до цього фінансова система держави може розглядатися з двох сторін:

- 1) За внутрішньою будовою
- 2) За організаційною будовою.

За внутрішньою будовою фінансова система – сукупність відносно відособлених взаємозв'язаних фінансових відносин, які відображають специфічні форми та методи розподілу й перерозподілу ВВП.

Виділення складових елементів внутрішньої будови фінансової системи проводиться за ознакою каналів руху грошових потоків і концентрації фінансових ресурсів у відповідних грошових фондах. *Внутрішня структура фінансової системи складається зі сфер і ланок.*

Сфера характеризує узагальнену за певною ознакою сукупність фінансових відносин. Виділяють чотири сфери:

- *рівень мікроекономіки – фінанси суб'єктів господарювання та фінанси домогосподарств,*
- *рівень макроекономіки – державні фінанси,*
- *рівень світового господарства – міжнародні фінанси,*
- *забезпечуюча сфера – фінансовий ринок, страхування.*

Ланка показує відособлену частину фінансових відносин. Виділення ланок проводиться за наявності відособленого фонду фінансових ресурсів в рамках даної сфери. Ланки фінансової системи відносно самостійними і мають своє функціональне призначення.

Рекомендована література:

Базова: [10, 11, 13, 14, 15, 16, 17]

Допоміжна: [4, 8, 10, 13, 17, 16, 24, 35, 40, 48]

Інформаційні ресурси: [1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9]

ТЕМА 5. ФІНАНСОВЕ ПРАВО І ФІНАНСОВА ПОЛІТИКА

Ключові слова: фінансова політика, фінансова стратегія, фінансова тактика, фінансовий механізм, фінансові методи, фінансові важелі, стимули та санкції, фінансове забезпечення, фінансове регулювання, нормативно-правове, організаційне та інформаційне забезпечення, фінансове планування, управління фінансами, фінансовий контроль, фінансове право, фінансове законодавство.

Короткий теоретичний опис теми:

Фінансова політика – це сукупність заходів, спрямованих на мобілізацію фінансових ресурсів, їх раціональний розподіл і використання, які держава здійснює через фінансову систему.

Основа фінансової політики складає фінансове законодавство. У ньому має бути визначена компетенція всіх суб'єктів економічної системи щодо повноважень і відповідальності у фін. сфері. На основі чинного законодавства органи виконавчої влади видають нормативні акти для успішного втілення фінансової політики.

Фінансова політика повинна враховувати потреби суспільного розвитку, реальні економічні і фінансові можливості держави, тому вона залежить від історичних умов і завдань, які стоять перед суспільством. Фінансова політика повинна бути адекватною закономірностям суспільного розвитку, інакше це призведе до значних втрат в економіці.

Основною *метою* фінансової політики є оптимальний розподіл валового внутрішнього продукту між галузями народного господарства, соціальними групами населення, територіями. На цій основі має забезпечуватися стійке зростання економіки, удосконалення її структури, створення умов для розвитку господарських утворень різних форм власності, спільних підприємств з іноземним капіталом, акціонерних товариств, орендних і комерціалізованих підприємств. За цих умов важливе значення має також створення надійних соціальних гарантій населенню.

Основним *завданням фінансової політики* є стійке зростання економіки, удосконалення її структури, створення умов для розвитку підприємств різних форм власності, залучення іноземного капіталу, створення надійних соціальних гарантій населенню. *Кінцевим результатом проведення фінансової політики* є *фінансова стабільність*.

Зміст фінансової політики, її основні напрями ґрунтуються на теоретичних концепціях, які визначають ступінь участі держави в управлінні економікою і використанні окремих інструментів реалізації фінансової політики, тобто конкретних форм організації фінансових відносин.

У зв'язку з цим виділяють три *типи фінансової політики*:

1. Класична фінансова політики.
2. Регулююча фінансова політика.
3. Планово-директивна фінансова політика.

Складовими фінансової політики держави вважають *фіскальну та монетарну політику*.

Фіскальна політика характеризує заходи держави щодо формування та використання державних фондів фінансових ресурсів. Відповідно до чого її можна поділити на *податкову* (формування державного та місцевого бюджетів, позабюджетних фондів) та *бюджетну* (використання акумульованих фондів для задоволення потреб суб'єктів фінансових відносин).

Грошово-кредитна або монетарна або політика – це комплекс заходів у сфері грошового обігу та кредиту, направлених на регулювання економічного зростання, стримування інфляції та забезпечення стабільності грошової одиниці України, забезпечення зайнятості населення та вирівнювання платіжного балансу.

Враховуючи те, що економічний розвиток має циклічний характер, то забезпечення економічного зростання потребує різних заходів. Відповідно з цим розрізняють три *види фінансової політики залежно від стадії економічного розвитку*:

- економічного зростання;
- стабілізації;
- обмеження ділової активності.

Розподіл і перерозподіл валового внутрішнього продукту відповідно до основних положень фінансової політики здійснюється за допомогою фінансового механізму. Тобто завдання фінансової політики реалізуються через фінансовий механізм.

Фінансовий механізм — сукупність форм і методів формування й використання фінансових ресурсів, що застосовується з метою створення сприятливих умов для економічного і соціального розвитку суспільства.

Призначення фінансового механізму в фінансовому забезпеченні і фінансовому регулюванні економічних і соціальних процесів у державі.

Складовими частинами фінансового механізму є фінансове планування й прогнозування, фінансові показники, нормативи, ліміти й резерви, стимули й санкції, а також система управління фінансами.

Рекомендована література:

Базова: [10, 11, 13, 15, 16, 17]

Допоміжна: [5, 7, 8, 9, 10, 12, 17, 19, 21, 29, 37, 42, 48]

Інформаційні ресурси: [1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9]

ТЕМА 6. ПОДАТКИ. ПОДАТКОВА СИСТЕМА

Ключові слова: база оподаткування, загальнодержавні податки, майнові податки, місцеві податки і збори, непрямі податки, прямі податки, об'єкт оподаткування, платник податку, носій податку, одиниця оподаткування, податки, податки на споживання, податкова політика, податкова робота, податкова система, податковий звіт, податковий період, податкові пільги, прямі податки, система оподаткування, ставка податку, суб'єкт податку.

Короткий теоретичний опис теми:

Одним із найважливіших питань фінансової науки є визначення змісту економічної категорії «податок».

Для цього виявимо специфічні риси, які відрізняють її від інших.

Податки – це *обов'язкові платежі юридичних і фізичних осіб*, що стягуються до бюджету держави (державного і місцевих) та державних цільових фондів. На відміну від зборів та інших обов'язкових платежів, які стягуються до фондів загальнообов'язкового соціального страхування (наприклад, пенсійного фонду, фонду соціального страхування на випадок безробіття), податки не мають конкретного цільового призначення. Використовувати збори не за призначенням не дозволяється. *Обов'язковість* виражається у тому, що за порушення встановленого терміну сплати, розміру платежу, ухилення від сплати передбачена відповідальність платника, тобто існує необхідність примусового виконання даного платежу, що відрізняє його від добровільної пожертви.

Податку властива *індивідуальна безоплатність*. Це означає, що при його стягненні держава не бере на себе обов'язку щодо надання кожному окремому платнику певного еквіваленту, рівного їх платежу.

Для податку характерна *регулярність його стягнення*, а це означає, що даний платіж вноситься періодично, в чітко встановлені законодавством строки.

Податок – *категорія не тільки економічна, але й правова*. Правовий зміст проявляється через систему специфічних зобов'язань, правових норм, інститутів.

Отже, податки встановлюються виключно державою на підставі закону за юридично закріпленими правилами.

Встановлення державою податків – це своєрідна форма прояву її державного суверенітету і здійснення належних функцій владності.

Основними характерними особливостями податку є:

1. *Справляється на умовах безповоротності*. Повернення податку можливе тільки в разі його переплати або тоді, коли законодавством передбачені пільги щодо даного податку.

2. *Має односторонній характер встановлення*. Оскільки податок сплачується з метою покриття суспільних потреб, які в основному відокремлені

від індивідуальних потреб конкретного платника, то він є індивідуально безповоротний. Сплата податку не породжує зустрічного зобов'язання держави вчиняти будь-які дії на користь конкретного платника;

3. Може бути сплачений лише до бюджету, а не до іншого грошового централізованого або децентралізованого фонду;

4. *Не має цільового призначення.*

5. *Є виключно атрибутом держави і базується на актах вищої юридичної сили.*

Податок - це обов'язковий платіж підприємств, організацій, установ та населення, що є одним з основних джерел формування доходів державного бюджету на всіх його рівнях.

Податок (законодавче визначення) – це обов'язковий, безумовний платіж до відповідного бюджету, що справляється з платників податку відповідно до Податкового Кодексу.

Тому, можна стверджувати, що в сучасних умовах податки виконують дві функції: *фіскальну та розподільчо-регулюючу (економічну).*

Через елементи податку (об'єкт, суб'єкт оподаткування, ставка податку, податкові пільги тощо) держава в змозі регулювати вартісні пропорції перерозподілу валового внутрішнього продукту. Крім того, завдяки податкам держава отримує можливість регулювати різні аспекти соціально-економічного життя на макрорівні, а на мікрорівні - впливати на конкретну поведінку платника податків.

Поняття «податкова система» можна розглядати у вузькому та широкому значенні.

У вузькому значенні податкова система означає сукупність податків, зборів та інших платежів, що стягуються в установленому порядку.

У широкому значенні податкова система – це сукупність податків, зборів і платежів, законодавчо закріплених у державі; принципів, форм і методів їх встановлення, зміни або скасування; дій, що забезпечують їх сплату, контроль і відповідальність за порушення податкового законодавства.

Рекомендована література:

Базова: [1, 2, 3, 10, 11, 13, 14, 15, 16, 17]

Допоміжна: [2, 17, 18, 19, 20, 21, 24, 25, 41, 42, 46]

Інформаційні ресурси: [1, 2, 3, 4, 5, 7, 9]

ТЕМА 7. БЮДЖЕТ. БЮДЖЕТНА СИСТЕМА

Ключові слова: Бюджет держави, бюджетна політика, бюджетна стратегія, бюджетна тактика, бюджетний механізм, бюджетний устрій,

бюджетна система, міжбюджетні трансферти, бюджетні права, бюджетний регламент, бюджетний процес, бюджетне планування, виконання бюджету, бюджетна звітність, бюджетне прогнозування, бюджетне регулювання, бюджетний розпис.

Короткий теоретичний опис теми:

Бюджет являє собою складне фінансове і суспільне явище. Він розглядається з чотирьох сторін:

- як економічна категорія;
- як основний фінансовий план держави;
- як централізований фонд грошових коштів;
- як правова категорія.

Як економічна категорія бюджет є централізованим грошовим фондом, який акумулюється на рівні певного утворення (держави або територіальної громади) та яким розпоряджається відповідний орган державної влади. Визначення бюджету як сукупності економічних відносин зовсім не означає його сталості. Певні коригування обов'язково присутні у бюджетних відносинах на стадії як розроблення проекту бюджету (річні зміни дохідної або видаткової частини бюджету), так і виконання (наприклад, під час секвестрації - пропорційного скорочення видатків при виконанні бюджету). Таким чином, як економічна категорія бюджет охоплює сукупність економічних відносин, що пов'язані з формуванням, розподілом, використанням певних централізованих грошових фондів для фінансування завдань державних та адміністративно-територіальних утворень і виконання функцій органів влади.

Відповідний зміст притаманний *бюджету і як правовій категорії*. У цьому разі він являє собою правовий акт, основний фінансовий план утворення, розподілу та використання централізованого грошового фонду держави або територіальної громади. При цьому обов'язково необхідно розмежовувати поняття бюджету (переважно в цьому полягає саме економічна сторона цієї категорії) та закону (або акта) про бюджет (правова сторона бюджету).

Бюджетний процес – це організація і порядок складання, розгляду, затвердження і виконання бюджету.

Він складається з двох частин:

- бюджетне планування;
- виконання бюджету.

Стадії бюджетного процесу:

- складання проектів бюджетів
- розгляд проекту та прийняття закону про Державний бюджет України (рішення про місцевий бюджет)
- виконання бюджету, включаючи внесення змін до закону про Державний бюджет України (рішення про місцевий бюджет)

- підготовка та розгляд звіту про виконання бюджету і прийняття рішення щодо нього

За змістом *бюджетне планування* представляє собою особливу сферу фінансової діяльності держави, пов'язану з обґрунтуванням певних управлінських рішень у сфері економіки стосовно фінансового забезпечення держави, тобто специфічну сферу управління. За формою бюджетне планування - це процес складання, розгляду і затвердження основного фінансового плану держави.

Рекомендована література:

Базова: [1, 2, 3, 10, 11, 13, 14, 15, 16, 17]

Допоміжна: [6, 7, 11, 16, 17, 20, 27-30, 32, 40, 41, 43, 44]

Інформаційні ресурси: [1, 2, 3, 4, 5, 7, 9]

ТЕМА 8. ДЕФІЦИТ БЮДЖЕТУ. ДОХОДИ І ВИДАТКИ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ

Ключові слова: бюджетна класифікація, доходи бюджету, видатки бюджету, бюджетне фінансування, бюджетний дефіцит, бюджетний профіцит, баланс бюджету, державний борг, дефіцитне фінансування, монетизація бюджетного дефіциту, секвестр бюджету, фінансування бюджету, сеньйораж.

Короткий теоретичний опис теми:

Бюджетний дефіцит. Поняття і причини виникнення. Види та наслідки бюджетного дефіциту. Необхідність скорочення і можливі джерела покриття.

Економічна сутність доходів і видатків бюджету, їх структура за напрямками формування. Форми і методи залучення коштів у бюджет, характеристика джерел їх утворення. Класифікація бюджетних доходів і витрат.

Характеристика доходної частини державного бюджету України за обсягом і структурою. Податкові та неподаткові надходження, їх склад і структура, офіційні трансферти.

Видатки державного бюджету, їх класифікація. Основні напрями використання бюджетних коштів. Функціональна, відомча, економічна та програмна структури видатків. Поточні та капітальні видатки. Характеристика видаткової частини державного бюджету України, достатності передбачених в ній коштів на розвиток соціальної сфери (культуру, науку, освіту, медицину), виробничі потреби, оборону і державне управління.

Рекомендована література:

Базова: [1, 2, 3, 10, 11, 13, 14, 15, 16, 17]

Допоміжна: [6, 7, 11, 16, 17, 20, 27-30, 32, 40, 41, 43, 44]

Інформаційні ресурси: [1, 2, 3, 4, 5, 7, 9]

ТЕМА 9. ДЕРЖАВНИЙ КРЕДИТ

Ключові слова: Державний кредит, державні позики, облігація, казначейське зобов'язання, державний борг, внутрішній державний борг, зовнішній державний борг, державна заборгованість, поточний державний борг, капітальний державний борг, управління державним боргом, дефолт, обслуговування державного боргу, погашення державного боргу, реструктуризація.

Короткий теоретичний опис теми:

Економічна сутність державного кредиту, його роль у формуванні додаткових фінансових ресурсів держави і покритті бюджетного дефіциту. Відмінність державного кредиту від банківського.

Форми державного кредиту. Класифікація державних позик. Внутрішній і зовнішній державний кредит, розвиток міжнародного і умовного (гарантованого) державного кредиту.

Форми внутрішнього державного кредиту. Класифікація державних внутрішніх позик. Обертання частки вкладів у державний кредит. Гарантовані позики як форма умовного державного кредиту.

Державний борг, економічна сутність, причини виникнення і наслідки зростання. Капітальний і поточний державний борг, джерела його погашення. Боргова залежність держави, її критичний рівень. Вплив державного боргу на фінансовий стан держави.

Характеристика темпів зростання зовнішнього і внутрішнього боргу України і сучасна концепція управління державним боргом.

Рекомендована література:

Базова: [1, 2, 3, 10, 11, 13, 14, 15, 16, 17]

Допоміжна: [6, 7, 11, 16, 17, 20, 27-30, 32, 40, 41, 43, 44]

Інформаційні ресурси: [1, 2, 3, 4, 5, 7, 9]

ТЕМА 10. МІСЦЕВІ ФІНАНСИ. БЮДЖЕТНИЙ ФЕДЕРАЛІЗМ ТА ФІНАНСОВЕ ВИРІВНЮВАННЯ

Ключові слова: Місцеві фінанси, функції місцевих фінансів, фінансова

незалежність місцевого самоврядування, місцеві бюджети, власні і закріплені доходи місцевих бюджетів, місцеві податки і збори, цільові фонди місцевого самоврядування, комунальний кредит, місцеві позики, бюджетний федералізм, бюджетна децентралізація, фінансове вирівнювання.

Короткий теоретичний опис теми:

Місцеві фінанси є системою економічних відносин, що виникають з приводу перерозподілу вартості валового внутрішнього продукту країни з метою формування й використання цільових грошових фондів для задоволення потреб окремих територіальних громад та їхніх об'єднань.

Процес виникнення та розвитку місцевих фінансів об'єктивно пов'язаний із виникненням необхідності забезпечення виконання органами місцевого самоврядування покладених на них функцій у галузі економічного та соціального розвитку відповідної території.

До суб'єктів місцевих фінансів належать:

- *територіальна громада* – жителі, об'єднані постійним проживанням у межах села, селища, міста, що є самостійною адміністративно-територіальною одиницею, або добровільне об'єднання жителів кількох сіл, які мають єдиний адміністративний центр;

- *органи місцевого самоврядування* – місцеві (сільські, селищні, міські, районні та обласні) ради;

- *держава* – в особі її представників: місцевих державних адміністрацій і центральних органів влади;

- *фізичні та юридичні особи* – в частині взаємодії із системою місцевих фінансів.

Об'єктом місцевих фінансів є ВВП країни, зокрема та його складова, розподіл і перерозподіл якої дозволяє сформувати цільові грошові фонди територіальних громад. Створення й використання таких фінансових ресурсів відбувається засобами доходів і витрат відповідно.

Системою місцевих фінансів є сукупність груп однотипних відносин між органами місцевого самоврядування та суб'єктами місцевого і регіонального рівня, сформованих за ознакою їх функціональної єдності, об'єднаних загальним грошовим оборотом для забезпечення всіх суб'єктів цих відносин необхідними фінансовими ресурсами для їх ефективного функціонування.

Оскільки місцеві фінанси не можна розглядати відокремлено від фінансів загалом, а місцеві фінанси є складовою фінансової системи країни, то функції фінансів і місцевих фінансів тісно пов'язані між собою.

Таким чином, доцільно виокремити такі функції місцевих фінансів:

- *розподільчу;*
- *контрольну;*

- стимулюючу;
- виробничу;
- регулюючу.

Серед окреслених функцій ключовими вважають перші три функції, а саме: *розподільну, стимулюючу та контрольну.*

Найбільш точно місцеві фінанси характеризують такі складові елементи:

- *місцеві бюджети,*
- *місцеві позики (комунальний кредит, місцевий кредит),*
- *фінанси комунальних підприємств.*

Місцевий бюджет – це бюджет адміністративно-територіальної одиниці – області, району, міста, селища, села, затверджений відповідною радою. Місцевий бюджет області об'єднує обласний бюджет, бюджет районів і міст обласного підпорядкування.

Комунальний кредит – сукупність економічних відносин між органами місцевого самоврядування, з одного боку та фізичними і юридичними особами з другого, за яких місцеве самоврядування виступає найчастіше як позичальник, рідше – кредитор.

Фінанси підприємств комунальної форми власності є самостійною економічною категорією, яка віддзеркалює економічні відносини, пов'язані з розподілом і перерозподілом валового внутрішнього продукту шляхом формування та використання централізованих і децентралізованих фондів грошових коштів на місцевому рівні з метою найбільш повного задоволення житлово-комунальних потреб населення

Рекомендована література:

Базова: [1, 2, 3, 10, 11, 13, 14, 15, 16, 17]

Допоміжна: [6, 7, 11, 16, 17, 20, 27-30, 32, 40, 41, 43, 44]

Інформаційні ресурси: [1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9]

ТЕМА 11. СОЦІАЛЬНІ ПОЗАБЮДЖЕТНІ ФОНДИ

Ключові слова: Державний цільовий фонд, позабюджетний соціальний фонд, загальнообов'язкове державне соціальне страхування, страховий внесок, обов'язковий збір, солідарна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, накопичувальна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, недержавне пенсійне забезпечення, пенсія, соціальна виплата.

Короткий теоретичний опис теми:

Створення фондів фінансових ресурсів цільового призначення є

об'єктивним процесом фінансового забезпечення соціальних потреб населення у зв'язку з настанням або виникненням відповідних обставин. Проте цю функцію можуть виконувати як державні фонди фінансових ресурсів, так і фонди недержавної форми власності. Це залежить від рівня розвитку системи соціального забезпечення в державі.

Державні (публічні) цільові фонди – форма перерозподілу й використання фінансових ресурсів, що залучаються державою для фінансування деяких суспільних потреб та комплексного їх використання на основі самостійності.

Залежні від цільового призначення державні цільові фонди поділяються на *економічні й соціальні*.

Соціальні фонди створюються на постійній основі з метою державного фінансового забезпечення системи соціального страхування. Соціальне страхування виступає самостійною галуззю страхування і являє собою сукупність відносин з приводу формування і використання колективних страхових фондів, призначених для виплати відшкодування при постійній чи тимчасовій втраті працездатності або місця роботи.

У системі державного соціального страхування страховиком виступає держава, яка бере на себе зобов'язання по створенню колективних страхових фондів і виплаті страхового відшкодування. На ринку страхових послуг можуть функціонувати також недержавні компанії соціального страхування, які доповнюють і розширюють спектр страхових послуг. Страхувальниками виступають підприємства і організації, громадяни, держава. Застрахованими є працівники підприємств і організацій, аз деяких виплат і непрацюючі громадяни.

У фінансовій системі України соціальні позабюджетні фонди займають значне місце. Вони мають значні обсяги і відіграють значиму роль у реалізації соціального захисту. Найважливіше значення мають фонди загальнообов'язкового соціального страхування.

Функціонування державних цільових фондів є одним з методів державного регулювання соціально-економічних процесів. Джерела фінансування цих фондів визначаються законодавством. З 01.01.2011 року вступив в силу Закон України “Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування”. *Єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування (єдиний внесок)* - консолідований страховий внесок, збір якого здійснюється до системи загальнообов'язкового державного соціального страхування в обов'язковому порядку та на регулярній основі з метою забезпечення захисту у випадках, передбачених законодавством, прав застрахованих осіб на отримання страхових виплат (послуг) за діючими видами загальнообов'язкового державного соціального страхування.

Наразі базова ставка єдиного внеску для платників складає 22 відсотки до визначеної бази нарахування єдиного внеску. У разі якщо база нарахування єдиного внеску не перевищує розміру мінімальної заробітної плати, встановленої законом на місяць, за який отримано дохід, сума єдиного внеску розраховується як добуток розміру мінімальної заробітної плати, встановленої законом на місяць, за який отримано дохід (прибуток), та ставки єдиного внеску. При нарахуванні заробітної плати (доходів) фізичним особам з джерел не за основним місцем роботи ставка єдиного внеску, встановлена цією частиною, застосовується до визначеної бази нарахування незалежно від її розміру. При нарахуванні заробітної плати (доходів) працівникам, які працюють за трудовим договором з нефіксованим робочим часом, ставка єдиного внеску, встановлена цією частиною, застосовується до визначеної бази нарахування незалежно від її розміру.

Пенсійний фонд України (ПФУ) створений у 1991 році на виконання Закону України «Про пенсійне забезпечення» як самостійний фінансовий інститут у формі позабюджетного фонду. Пенсійний фонд України є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра соціальної політики, що реалізує державну політику з питань пенсійного забезпечення та ведення обліку осіб, які підлягають загальнообов'язковому державному соціальному страхуванню.

Пенсійний фонд України у своїй діяльності керується Конституцією та законами України, указами Президента України та постановами Верховної Ради України, прийнятими відповідно до Конституції та законів України, актами Кабінету Міністрів України, іншими актами законодавства.

Підставою для створення *Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття* стало прийняття у 2000 р. Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття».

Він є цільовим позабюджетним страховим фондом, некомерційною самоврядною організацією.

Джерелами формування коштів Фонду є:

- 1) страхові внески страхувальників;
- 2) суми фінансових санкцій, застосованих відповідно до цього Закону та Закону України "Про зайнятість населення", інших законів до підприємств, установ, організацій та фізичних осіб - підприємців за порушення встановленого порядку сплати страхових внесків та використання коштів Фонду, недотримання законодавства про зайнятість населення, а також суми адміністративних штрафів, накладених відповідно до закону на посадових осіб та громадян за такі порушення;

- 3) кошти державного бюджету, що спрямовуються до Фонду у випадках, установлених законом;
- 4) доходи від розміщення тимчасово вільних коштів, у тому числі резерву коштів Фонду;
- 5) благодійні внески підприємств, установ, організацій;
- 6) інші надходження відповідно до законодавства України.

Рекомендована література:

Базова: [1, 2, 3, 9, 10, 11, 13, 14, 15, 16, 17]

Допоміжна: [11, 20, 30]

Інформаційні ресурси: [1, 2, 3, 4, 5, 7, 9]

ТЕМА 12. ФІНАНСИ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Ключові слова: Суб'єкт господарювання, підприємство, господарське товариство, акціонерне товариство, корпорація, статутний капітал, основний капітал, оборотний капітал, амортизація, інвестиції, фінансові ресурси, цінні папери, звичайна діяльність підприємства, прибуток від звичайної діяльності, чистий прибуток, страхові резерви, об'єднання громадян, громадська організація, приватний підприємець, власні фінансові ресурси, залучені фінансові ресурси, кредит, доходи підприємства, витрати

Короткий теоретичний опис теми:

Основою розуміння поняття «фінанси суб'єктів господарювання» є ідентифікація поняття «суб'єкт господарювання». Згідно Господарського кодексу *суб'єктами господарювання* визнаються учасники господарських відносин, які здійснюють господарську діяльність, реалізуючи господарську компетенцію (сукупність господарських прав та обов'язків), мають відокремлене майно і несуть відповідальність за своїми зобов'язаннями в межах цього майна, крім випадків, передбачених законодавством.

Суб'єктами господарювання є: господарські організації – юридичні особи, створені відповідно до Цивільного кодексу України, державні, комунальні та інші підприємства, створені відповідно до цього Кодексу, а також інші юридичні особи, які здійснюють господарську діяльність та зареєстровані в установленому законом порядку; громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які здійснюють господарську діяльність та зареєстровані відповідно до закону як підприємці.

Суб'єкти господарювання залежно від кількості працюючих та доходів від будь-якої діяльності за рік можуть належати до *суб'єктів малого підприємництва*, у тому числі до *суб'єктів мікропідприємництва*, *середнього*

або великого підприємництва.

Суб'єкти господарювання – господарські організації, які діють на основі права власності, права господарського відання чи оперативного управління, мають статус юридичної особи, що визначається цивільним законодавством та цим Кодексом.

Фінанси суб'єктів господарювання функціонують на мікрорівні і тому мають спільні риси та певні відмінності від фінансів держави в цілому. *Загальною ознакою фінансів суб'єктів господарювання є те, що вони виражають сукупність економічних відносин, пов'язаних з розподілом ВВП. Специфічні ознаки фінансів суб'єктів господарювання виражають економічні відносини, які характеризують первинний розподіл вартості ВВП, формування та використання грошових доходів і децентралізованих фондів.*

Об'єктом фінансів суб'єктів господарювання є економічні відносини, пов'язані з рухом коштів, формуванням та використанням грошових фондів на рівні суб'єкта господарювання.

Суб'єктами таких відносин можуть бути підприємства та організації, фінансові установи (банки, страхові компанії, інвестиційні фонди тощо), позабюджетні фонди, інші суб'єкти господарювання, які є юридичними особами.

Фінанси суб'єктів господарювання – це економічні відносини, що пов'язані з рухом грошових потоків, формуванням, розподілом і використанням фінансових ресурсів на мікроекономічному рівні в процесі відтворення.

До функцій фінансів суб'єктів господарювання належать:

- формування фінансових ресурсів;
- розподіл і використання фінансових ресурсів;
- здійснення контролю.

Основою фінансів суб'єктів господарювання є *фінансові ресурси суб'єктів господарювання* – це сукупність грошових коштів, що знаходяться у розпорядженні суб'єкта господарювання та призначені для здійснення його господарської діяльності.

Рекомендована література:

Базова: [4, 11, 13, 14, 15, 16, 17]

Допоміжна: [13, 35]

Інформаційні ресурси: [1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9]

ТЕМА 13. ФІНАНСИ ДОМОГОСПОДАРСТВ

Ключові слова: Суб'єкт господарювання, підприємство, господарське

товариство, акціонерне товариство, корпорація, статутний капітал, основний капітал, оборотний капітал, амортизація, інвестиції, фінансові ресурси, цінні папери, звичайна діяльність підприємства, прибуток від звичайної діяльності, чистий прибуток, страхові резерви, об'єднання громадян, громадська організація, приватний підприємець, власні фінансові ресурси, залучені фінансові ресурси, кредит, доходи підприємства, витрати

Короткий теоретичний опис теми:

Домогосподарство – це економічна одиниця, що складається з одного та більше чоловік, які ведуть спільне господарство, що забезпечує економіку факторами виробництва і використовує зароблені на цьому кошти для поточного споживання товарів та послуг і заощадження з метою задоволення своїх потреб.

Якщо розглядати побудову фінансової системи будь-якої країни. згідно з критерієм існуючих в її економіці суб'єктів фінансових відносин, то фінанси домогосподарств являтимуть собою одну із сфер такої систем. *Фінанси домогосподарств* один із важливих елементів фінансової системи, оскільки формування і використання фінансових ресурсів населення безпосередньо пов'язане з розвитком інших складових фінансової системи (державних фінансів, фінансів підприємств і установ), розвитком банківської системи, страхування. Фінанси домогосподарств відіграють у такій системі провідну роль, тому що розвиток суспільства в цілому багато в чому підпорядкований забезпеченню інтересів громадян, їх груп та об'єднань.

Отже, *фінанси домогосподарств* – це сукупність грошових відносин, в яких перебувають домогосподарства і окремі його члени, з приводу утворення і використання грошових фондів в процесі здійснення своєї життєдіяльності.

Фінанси домогосподарств в умовах розвинутих ринкових відносин беруть участь у кругообігу капіталу та охоплюють частину усіх стадій процесу відтворення: процесу виробництва, процесу розподілу, процесу обміну та використання. І поряд з фінансами підприємств і організацій, фінанси домогосподарств у сучасних умовах вітчизняної економіки є важливою сферою фінансової системи і відіграють найважливішою роль у загальній сукупності фінансових відносин.

Фінансам домашніх господарств, як і фінансам інших ланок фінансової системи, притаманні загальні функції - розподільна, контрольна та регулююча.

Фінансові ресурси домогосподарства – це сукупність грошових засобів, що надходять за рахунок розподілу і перерозподілу валового внутрішнього продукту та інших фінансових джерел, використання яких направлено на виконання зобов'язань і формування заощаджень домогосподарств.

Можна виокремити два основні фонди, які формуються в домашньому господарстві:

- *фонд споживання*, його основне призначення полягає в забезпеченні особистих потреб членів домогосподарства (придбання продуктів харчування, товарів промислового виробництва, оплата різноманітних послуг тощо);

- *фонд заощадження*, кошти якого будуть використані в майбутньому для придбання дороговартісних товарів (побутова техніка, нерухомість, транспортні засоби та ін.) або як джерело інвестиційних вкладень.

До складу доходів домогосподарства зараховують всі доходи окремої особи або групи осіб, та фактично всі різновиди підприємницьких доходів. Згідно Методики розрахунку показників доходів та ресурсів домогосподарств, наведеної Державною службою статистики України, яку представлено в табл. 13.1, до них належать: грошовий дохід; негрошовий дохід; використання заощаджень, позики та повернені домогосподарству борги, надходження від продажу нерухомості; надходження від продажу особистого та домашнього майна. Зауважимо, що поняття «загальний дохід» об'єднує в собі групи «грошовий» та «негрошовий доходи».

Витрати домогосподарства представляють собою сукупність грошових платежів, які здійснює домогосподарство на основі отриманих доходів, що призначенні для забезпечення належного його функціонування. Іншими словами, *витрати домашніх господарств* – це використання їх грошових доходів на кінцеве споживання і заощадження.

Заощадження – частина грошових доходів населення, яка витрачається на споживання і призначена для забезпечення потреб у майбутньому.

Виділяють *мотивовані* і *немотивовані* заощадження домогосподарств.

Процес планування всіх аспектів особистих або сімейних фінансів для досягнення фінансових цілей називають *фінансовим плануванням*. Його результатом є фінансовий план, що містить перелік дій людини або сім'ї для заробляння та витрачання грошей, користування різноманітними фінансовими послугами тощо. Він деталізує, у який спосіб накопичити гроші, забезпечити зростання чистих активів, убезпечити членів сім'ї в разі непередбачуваних або надзвичайних ситуацій. Фінансовий план є відображенням фінансового майбутнього людини та маршрутним листом до всіх, навіть дуже віддалених у часі, фінансових цілей.

Рекомендована література:

Базова: [1, 2, 3, 10, 11, 13, 14, 15, 16, 17]

Допоміжна: [21, 35, 46]

Інформаційні ресурси: [1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9]

ТЕМА 14. СТРАХУВАННЯ І СТРАХОВИЙ РИНОК

Ключові слова: Страхування, ризик, страховий захист, страховий фонд, централізований страховий резервний фонд, фонд самострахування, страховик, страхувальник, застрахований, отримувач відшкодування, страховий ринок, страхові посередники, страхові агенти, страховий випадок, страхова подія, страхова сума, страховий платіж, страхове відшкодування, страховий тариф, страхові брокери, страхові продукти (послуги), перестрахування державний орган у справах нагляду за страховою діяльністю.

Короткий теоретичний опис теми:

Господарський Кодекс України визначає *страхування* як діяльність спеціально уповноважених державних організацій та суб'єктів господарювання (страховиків), пов'язана з наданням страхових послуг юридичним особам або громадянам (страхувальникам) щодо захисту їх майнових інтересів у разі настання визначених законом чи договором страхування подій (страхових випадків), за рахунок грошових фондів, які формуються шляхом сплати страхувальниками страхових платежів.

Об'єктом страхування відповідно до чинного законодавства є майнові інтереси, пов'язані з:

- життям, здоров'ям, працездатністю та додатковою пенсією особи;
- володінням, користуванням, розпорядженням майном;
- відповідальністю перед третіми особами.

Суб'єктами страхування виступають: страхувальник, страховик, застрахований, бенефіціар (вигодонабувач).

Страховики - фінансові установи, створені у формі акціонерних, повних, командитних товариств, або товариств з додатковою відповідальністю (крім товариств з обмеженою відповідальністю), які отримали в установленому порядку ліцензію на здійснення страхової діяльності.

Страхувальники - юридичні особи чи дієздатні громадяни, які уклали зі страховиком договори страхування, вносять страхові внески, або є страхувальниками відповідно до законодавства України.

Застрахований - це страхувальник, або особа, на користь якої страхувальник укладає зі страховиком договір страхування, згідно з яким вона набуває прав і обов'язків страхувальника. Страхувальник, як і застрахований, може бути як однією особою, так і різною.

Бенефіціар (вигодонабувач) - особа, визначена страхувальником для отримання належних сум страхових виплат у разі, якщо страхувальник (застрахований) не буде здатний скористатися ними самостійно.

Страховання можна розглядати з декількох позицій:

- як вид економічних відносин із формування та використання страхового фонду для відшкодування збитків;
- як спосіб розподілу ризиків;
- як спосіб задоволення потреб страхувальників;
- як вид бізнесу для отримання прибутку;
- як спосіб покращання матеріального стану засновників та акціонерів;
- як джерело інвестицій в економіку;
- як фактор стабілізації економіки.

Економічна сутність страхування визначається двома потужними основними механізмами, що закладені в страхуванні, а саме:

1) ефектом рідкісних подій – коли страховий випадок протягом певного періоду часу відбувається не у всіх учасників формування страхового фонду;

2) ефектом нагромадження (накопичення) – коли страхова організація акумулює страхові внески страхувальників та страховий внесок завжди менший від страхової виплати, тому, що страхові виплати здійснюються не одночасно і не для всіх страхувальників в ризиковій сфері, а в нагромаджувальному страхуванні враховується ще й дисконтуючий множник та інвестиційні прибутки страхової компанії.

Страховання – специфічний вид діяльності, тому у страхових відносинах сформувалася особлива система понять.

Страховий ризик - певна подія або сукупність подій, на випадок яких здійснюється страхування і яка має ознаки ймовірності та випадковості настання.

Страхова сума - це грошова сума, в межах якої страховик зобов'язаний здійснити виплату з настанням страхового випадку відповідно до умов страхування, а також сума, що виплачується за особистим страхуванням.

Страховий тариф - ставка страхового внеску з одиниці страхової суми за визначений період страхування.

Страховий платіж (страховий внесок, страхова премія) - плата за страхування, яку страхувальник зобов'язаний внести страховику за договором добровільного страхування або за умовами обов'язкового страхування.

Викупна сума - це сума, яка виплачується страховиком у разі дострокового припинення дії договору страхування життя та розраховується математично на день припинення договору страхування залежно від періоду, протягом якого діяв цей договір, згідно з методикою, яка проходить експертизу в Уповноваженому органі, здійснена актуарієм і є невід'ємною частиною правил страхування життя.

Страхове відшкодування - грошова сума, яка виплачується страховиком за умовами майнового страхування і страхування відповідальності з настанням страхового випадку.

Договір страхування – угода між страховиком і страхувальником, що регулює їх взаємні обов'язки у відповідності з умовами даного виду страхування.

Страхова подія - подія, передбачена договором страхування або чинним законодавством, з настанням якої виникає обов'язок страховика відшкодувати завдані цією подією збитки або виплатити страхове забезпечення страхувальникові (застрахованій особі, вигодонабувачеві).

Страховий випадок - подія, передбачена договором страхування або законодавством, що відбулася, і з настанням якої виникає обов'язок страховика здійснити виплату страхової суми (страхового відшкодування) страхувальнику, застрахованій або іншій третій особі.

Страховий захист - економічна категорія, що відображає сукупність розподільчих і перерозподільчих відносин, пов'язаних із подоланням або відшкодуванням втрат, що завдаються матеріальному виробництву і рівню життя населення стихійними лихами та іншими непередбачуваними подіями (ризиками).

Страховий збиток – вартість знищеного та втрачена вартість частково пошкодженого майна, визначена, виходячи з матеріального вираження шкоди, завданої страхувальнику чи третім особам, на користь яких укладено договір страхування.

Страховий поліс – основний страховий документ, який забезпечує всю повноту взаємної відповідальності сторін згідно укладеної угоди.

Страховий сертифікат – допоміжний страховий документ, що підтверджує укладання сторонами страхової угоди та підтверджує вступ угоди в силу з моменту сплати страхової премії страхувальником.

Категорія «страхування» має характерні ознаки, зокрема такі, як:

- перерозподіл збитку в просторі та часі;
- існування страхового ризику, тобто страхуванню властивий вірогідний характер відносин;
- поєднання індивідуальних та групових страхових інтересів;
- наявність розподільчих та перерозподільчих відносин;
- самоокупність страхової діяльності та отримання прибутку страховиком;
- повернення страхових платежів, що мобілізовані до страхового фонду;
- формування страхового фонду за рахунок внесків його учасників;
- солідарна відповідальність всіх страхувальників за втрати;
- замкнутий розподіл суми страхового збитку.

Рекомендована література:

Базова: [2, 4, 6, 7, 8, 11-13, 15-17]

Допоміжна: [15, 37]

Інформаційні ресурси: [1, 2, 3, 4, 5, 7, 8, 9]

ТЕМА 15. ФІНАНСОВИЙ РИНОК

Ключові слова: Фінансовий ринок, ринок грошей, ринок капіталів, кредитний ринок, ринок цінних паперів, валютний ринок, ринок золота, ринок фінансових послуг, організований (біржовий) ринок, неорганізований (позабіржовий) ринок, первинний ринок, вторинний ринок, інструменти фінансового ринку, суб'єкти фінансового ринку, учасники ринку цінних паперів, фінансові посередники, андеррайтер, цінний папір, акція облігація, вексель, варант, деривативи, опціон, ф'ючерс, форвард.

Короткий теоретичний опис теми:

У цілому, *поняття «фінансовий ринок»* можна розглядати у двох аспектах – як сукупність інститутів (вузький підхід) і як систему економічних відносин (широкий підхід). Поєднавши ці підходи, можна визначити *фінансовий ринок* як сукупність учасників ринку та правовідносин між ними щодо формування, розподілу та перерозподілу тимчасово вільних фінансових ресурсів на основі взаємодії попиту та пропозиції фінансових інструментів.

Переходячи безпосередньо до *сегментації фінансового ринку*, варто відзначити, що більшість вчених-економістів дотримується укрупненого поділу цього ринку. Наприклад, виділяють кредитний ринок та ринок грошей, за організацією торгівлі – кредитний та ринок цінних паперів тощо. Ці види фінансового ринку дійсно є основними і практично повністю охоплюють сферу функціонування фінансового ринку, однак це не дозволяє провести розмежування їх ролі і місця у відтворювальному процесі.

Більш прийнятною у цьому аспекті є *сегментація фінансового ринку за тривалістю залучення грошових коштів, або строками обігу фінансових інструментів*. Такого підходу сьогодні дотримується більшість зарубіжних і вітчизняних дослідників, які сегментують цей ринок на грошовий ринок (ринок грошей) і ринок капіталів

Торгівля та операції з фінансовими інструментами можуть здійснюватись у різних формах, що визначає розгалуженість та різноманітність фінансових ринків.

Нині існують різні їх класифікації. Основними класифікаційними ознаками фінансово ринку є:

За рівнем розвитку інституційного середовища – *розвинуті ринки, ринки, що розвиваються*.

За критерієм ефективності – *ефективно слабкий, напівсильний і сильний фінансовий ринки*.

За ступенем задоволення попиту (потреб) клієнтів – універсальний та неуніверсальний ринки.

За територіальною ознакою – регіональний (місцевий, локальний), національний, міжнародний (глобальний, транснаціональний) ринки.

За способом організації розміщення та наступного обігу фінансових інструментів – первинний та вторинний ринки.

За формою організації торгівлі – публічний або комп'ютеризований ринки.

За строками, на які укладаються угоди з фінансовими інструментами, – касовий та строковий ринки.

За механізмом виплати доходів – ринок з очікуваним фіксованим доходом і ринок з очікуваним плаваючим доходом.

За характеристикою емітента – ринки корпоративних, муніципальних і державних фінансових інструментів.

Функції та роль фінансового ринку в економічних процесах.

- функція забезпечення взаємодії покупців і продавців фінансових інструментів із забезпеченням встановлення рівноважних ринкових цін,
- функція впливу на економічний розвиток і згладжування (посилювання) амплітуди циклічних коливань.

- інвестиційна функція.

- інноваційна функція.

- функція створення нових фінансових продуктів.

- спекулятивна функція.

- функція ефективного розміщення капіталу.

- функція активізації відтворення людського капіталу та стимулювання

- зниження рівня бідності.

- функція управління ризиками.

- функція розв'язання проблем стимулювання.

- функція подолання асиметрії інформації

Фінансові інструменти є різноманітними фінансовими документами, що обертаються на ринку та мають грошову вартість. Вони поділяються на різні види в залежності від способів, цілей, методів, форм нагромадження коштів і відіграють найбільшу роль в організації та функціонуванні фінансового ринку.

Класифікація фінансових інструментів у Системі національних рахунків:

Монетарне золото – золото, що належить органам грошово-кредитного регулювання (або іншим суб'єктам, які знаходяться під їх фактичним контролем) і є резервним активом.

Спеціальні права запозичення (СПЗ) – міжнародні резервні активи, що створюються Міжнародним валютним фондом (МВФ) і розподіляються серед його членів на додаток до наявних резервних активів.

Готівкова валюта – банкноти та монети, що мають фіксовану номінальну вартість і випущені або дозволені до випуску центральним банком або органами державного управління.

Переказні депозити – всі депозити, що можуть бути а) обмінені на банкноти і монети на вимогу за номінальною вартістю без штрафів або обмежень;

б) безпосередньо використані для здійснення платежів чеком, переказом, поштовим переказом, списанням, зарахуванням або іншими засобами платежу.

Боргові цінні папери – це інструменти в обігу, що є свідченням борг (векселі, облігації, депозитні сертифікати у вільному обігу, комерційні папери, боргові зобов'язання, цінні папери, що забезпечені активами та інші подібні фінансові інструменти, що зазвичай підлягають торгівлі на фінансових ринках.

Позички – фінансові активи, що а) виникають, коли кредитор надає кошти безпосередньо дебітору і б) оформлюються документами, що відсутні в обігу.

Акціонерний капітал – всі інструменти та документи, що підтверджують вимоги назалишкову вартість активів корпорації або квазікорпорації після задоволення вимог усіх кредиторів. Включає: а) акції, що включені до лістингу; б) акції, що не включені до лістингу; в) інші види участі в капіталі.

Інвестиційні фонди – установи колективного інвестування, за допомогою яких інвестори об'єднують кошти для інвестування у фінансові або нефінансові активи.

Фонди грошового ринку – інвестиційні фонди, які інвестують виключно або переважно в короткострокові цінні папери грошового ринку, такі як казначейські векселі, депозитні сертифікатами і комерційні папери.

Акції та паї фондів грошового ринку є вимогою на частини вартості чистих активів заснованого фонду грошового ринку. Акції і паї інших інвестиційних фондів є вимогою на частину вартості чистих активів заснованого інвестиційного фонду за винятком фондів грошового ринку.

Страхові технічні резерви (крім резерв зі страхування життя) включають попередні виплати чистих страхових премій (крім премій зі страхування життя) і резерви для покриття неврегульованих вимог за страховими відшкодуваннями (крім відшкодувань зі страхування життя).

Права на отримання виплат зі страхування життя та ануїтетам – відображають обсяг фінансових вимог власників полісів до установ, що надають послуги зі страхування життя або виплати ануїтетів.

Права на пенсійні посібники – відображають обсяг фінансових вимог як теперішніх, так і майбутніх пенсіонерів до їх роботодавців або до фонду, що вибраний роботодавцем для виплати зароблених пенсій відповідно до умов трудового договору між роботодавцем і працівником.

Резерви для врегулювання вимог за стандартизованими гарантіями – складаються з попередніх чистих платежів і резервів, що необхідні для покриття нерегульованих вимог за стандартизованими гарантіями.

Похідні фінансові інструменти – фінансові інструменти, що пов'язані з конкретним фінансовим інструментом, або показником, або товаром, завдяки чому конкретні фінансові ризики можуть бути предметом обміну на фінансових ринках в їх власній якості.

Опціон на придбання акцій працівниками – це угода, що укладена на певну дату (дату гранту), згідно якої працівник може придбати певну кількість акцій роботодавця за встановленою ціною (ціною виконання) або у встановлений момент часу (дата передачі) або протягом певного періоду часу (період використання), що настає негайно за датою передачі.

Комерційні кредити та аванси – комерційні кредити на товари та послуги, що надаються корпораціям, органам державного управління, некомерційним організаціям, домашнім господарствам та іншому світу, і аванси за незавершену роботу (якщо вона таким чином класифікована у складі запасів матеріальних оборотних засобів) або за виконану роботу.

Інша дебіторська або кредиторська заборгованість (виключаючи комерційні кредити та аванси) – інша дебіторська та кредиторська заборгованість, крім описаної раніше, тобто не пов'язана з наданням товарів і послуг.

Питання класифікації, визнання, оцінки фінансових інструментів та розкриття інформації про них у фінансовій звітності розглядаються в МСБО 32 «Фінансові інструменти: розкриття та подання» і МСБО 39 «Фінансові інструменти: визнання та оцінка». Цими стандартами визначено, що *фінансовий інструмент* – це будь-який контракт, який приводить до фінансового активу одного підприємства і фінансового зобов'язання або інструмента капіталу іншого підприємства. Подібне визначення можна знайти і в українському П(С)БО 13 «Фінансові інструменти». *Фінансовий інструмент* – контракт, який одночасно приводить до виникнення (збільшення) фінансового активу в одного підприємства і фінансового зобов'язання або інструмента власного капіталу в іншого. Вони поділяються на фінансові активи, фінансові зобов'язання, інструменти власного капіталу та похідні фінансові інструменти.

Фінансові активи – це специфічні активи, тобто законні вимоги власників цих активів щодо отримання певного доходу в майбутньому.

Рекомендована література:

Базова: [2, 4, 6, 7, 8, 11-17]

Допоміжна: [26, 35, 38]

Інформаційні ресурси: [1, 2, 3, 4, 5, 7, 8, 9]

ТЕМА 16 ФІНАНСОВИЙ МЕНЕДЖМЕНТ

Ключові слова: Фінансовий менеджмент, фінансові рішення, об'єкти фінансового менеджменту, суб'єкти фінансового менеджменту, фінансова стратегія, фінансова політика, фінансова тактика, функції фінансового менеджменту, принципи фінансового менеджменту, механізм фінансового менеджменту, системи забезпечення фінансового менеджменту, методи, важелі та інструменти фінансового менеджменту.

Короткий теоретичний опис теми:

Фінансовий менеджмент є одним із видів функціонального менеджменту і тісно пов'язаний із загальним та іншими видами функціонального менеджменту. Об'єктом фінансового менеджменту є фінансово-господарська діяльність суб'єктів господарювання.

Теоретичною основою фінансового менеджменту прийнято вважати корпоративні фінанси. Фінансовий менеджмент є логічним продовженням корпоративних фінансів, мистецтвом підготовки відбору, оптимізації, прийняття та реалізації управлінських рішень з питань фінансово-господарської діяльності корпорацій.

Однак розвиток суб'єктів господарювання різних організаційно-правових типів та форм власності вимагав запровадження нових підходів до управління їхніми фінансами з метою забезпечення його ефективності. Тому фінансовий менеджмент сьогодні адаптований до суб'єктів господарювання у різних сферах, галузях, відомствах, малого, середнього та великого бізнесу, від приватних фірм до суб'єктів господарювання, заснованих на корпоративній, державно-корпоративній та комунально-корпоративній власності.

Фінансовий менеджмент розглядають також як вид підприємницької діяльності, що передбачає надання корпорацією платних фінансових управлінських послуг суб'єкта малого бізнесу, які не в змозі утримувати великий штат фінансових менеджерів, зокрема фінансових аналітиків, експертів та ін.

Фінансовий менеджмент є одночасно й організаційною формою, тобто органом управління. Від злагодженої роботи команди фінансових менеджерів залежить процес реалізації фінансової стратегії та політики суб'єкта господарювання, досягнення визначених цілей та розв'язання окреслених завдань. Чіткий розподіл обов'язків, організація роботи фінансової служби, формування інформаційної бази та своєчасне реагування на відхилення фактичних результатів від запланованих, недопущення зниження індикаторів

фінансової безпеки, фінансового стану суб'єкта господарювання — це неповний перелік видів діяльності фінансової команди.

Отже, *фінансовий менеджмент* — система підходів, принципів та методів розробки, прийняття та реалізації управлінських рішень з питань фінансово-господарської діяльності суб'єкта господарювання.

Але в першу чергу, фінансовий менеджмент спрямований на задоволення інтересів власників капіталу підприємства, а тому основною метою фінансового менеджменту є максимізація ринкової вартості підприємства, що свідчить про його значний фінансовий потенціал, максимальну ефективність господарювання та досягнення високого рівня добробуту власників.

Функції суб'єкта фінансового менеджменту — види управлінської діяльності, спрямовані на досягнення цілей та вирішення завдань фінансового управління підприємства.

Функція планування у фінансовому менеджменті є основою прийняття фінансових рішень.

Прогнозування у фінансовому менеджменті — розроблення можливих напрямів фінансової діяльності підприємства на тривалу перспективу, прогнозу змін його фінансового стану.

Організація полягає у створенні органів управління, побудові структури апарату управління, підрозділів фінансової служби, встановленні взаємозв'язків між ними, розподілі обов'язків і повноважень. Координація у фінансовому менеджменті — узгодженість робіт усіх ланок системи управління, апарату управління і фахівців, єдність відносин між ними.

Регулювання у фінансовому менеджменті охоплює комплекс поточних заходів, що забезпечують фінансову стійкість підприємства в разі виникнення відхилення фактичних результатів від планових завдань, заданих параметрів, норм і нормативів. Мотивація як функція фінансового менеджменту передбачає спонукання і стимулювання працівників фінансової служби до ефективної та продуктивної роботи з метою виконання поставлених завдань фінансового розвитку підприємства.

Контроль у фінансовому менеджменті — це перевірка організації фінансової роботи та виконання фінансових планів, виявлення відхилень від плану та своєчасне внесення корективів.

Рекомендована література:

Базова: [4, 11, 13-17]

Допоміжна: [13, 35]

Інформаційні ресурси: [1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9]

ТЕМА 17. МІЖНАРОДНІ ФІНАНСИ

Ключові слова: міжнародні фінанси, світовий фінансовий ринок, міжнародний фінансовий ринок, міжнародний валютний ринок, міжнародний ринок банківських кредитів, міжнародний ринок боргових цінних паперів, міжнародний ринок похідних фінансових деривативів, фінанси міжнародних організацій, бюджет ООН, міжнародні фінансові інституції, Міжнародний валютний фонд, група Світового банку, Міжнародний банк реконструкції та розвитку, Міжнародна фінансова корпорація, Міжнародна фінансова асоціація, Банк міжнародних розрахунків.

Короткий теоретичний опис теми:

Функціонуючи в міжнародній сфері, фінанси впливають на економічні інтереси учасників міжнародних зв'язків, опосередковують міжнародний інтеграційний процес, сприяючи його розвитку і поглибленню.

Міжнародні фінанси — це сукупність перерозподільних відносин, що виникають у зв'язку з формуванням і використанням на світовому або міжнародному рівнях фондів фінансових ресурсів. Тобто за допомогою міжнародних фінансів здійснюється міждержавний перерозподіл фінансових ресурсів. Глобальною системою акумулювання вільних фінансових ресурсів та надання їх позичальникам є міжнародний фінансовий ринок.

Вони можуть бути згруповані за такими напрямками:

- взаємовідносини між суб'єктами господарювання різних країн; взаємовідносини держави з юридичними і фізичними особами інших країн;
- взаємовідносини держави з урядами інших країн та міжнародними фінансовими організаціями;
- взаємовідносини держави і суб'єктів господарювання з міжнародними фінансовими інституціями.

У сфері міжнародних фінансів, крім національних суб'єктів держави, підприємств і громадян, виділяються наднаціональні суб'єкти — міжнародні організації і міжнародні фінансові інституції. Фінанси міжнародних організацій, міжнародних фінансових інституцій та міжнародний фінансовий ринок є складовими міжнародних фінансів.

Найбільш впливовими міжнародними організаціями є Організація об'єднаних націй (ООН) та її структурні підрозділи і Європейський Союз (ЄС).

Організація Об'єднаних Націй була заснована в 1943 р. Головним її завданням є підтримання миру. До сфер її діяльності також входять економічні, соціальні та гуманітарні проблеми, права людини, охорона навколишнього природного середовища.

Діяльність ООН здійснюється через керівні органи та спеціалізовані організації: Конференція з торгівлі й розвитку (ЮНКТАД), Організація промислового розвитку (ЮНІДО), Дитячий фонд ООН (ЮНІСЕФ), Фонд ООН в галузі народонаселення (ЮНФПА), Світова продовольча програма (МПП), Центр ООН з населених пунктів (Хабітат) та іншими.

Бюджет ООН формується за рахунок внесків країн. Розмір внесків визначається залежно від рівня економічного розвитку країни. В основі розрахунків лежить норматив платежів, який залежить від обсягів ВВП даної країни.

За видатками бюджет ООН поділяється на дві частини: адміністративні та накладні витрати і програмні видатки.

Європейський Союз бере свій початок від створеного у 1957 р. з метою економічної співпраці Європейського економічного співтовариства, в межах якого було сформовано спільний ринок капіталів, товарів і послуг, скасовано митні бар'єри, здійснено уніфікацію податкового законодавства, створено європейську валютну систему. Розвиток інтеграційних процесів завершився проголошенням Європейського Союзу та введенням нової єдиної валюти.

Бюджет ЄС формується за рахунок надходжень від країн Союзу. Всі доходи поділяються на дві групи: внески країн-членів та доходи бюджету ЄС. Внески кожної країни до бюджету визначаються залежно від рівня її економічного розвитку, який відображається у виробленому ВВП. Специфікою бюджету ЄС як ланки міжнародних фінансів є наявність власних доходів.

Організаційна структура міжнародних фінансів знаходиться у постійному русі. Щорічно в межах окремих організацій і інституцій змінюється склад учасників, умови їх співробітництва.

Рекомендована література:

Базова: [1, 2, 3, 10, 11, 13, 14, 15, 16, 17]

Допоміжна: [26, 35, 38]

Інформаційні ресурси: [1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 9]

ТЕМА 18. ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА ДЕРЖАВИ

Ключові слова: Національна безпека, економічна безпека, забезпечення економічної безпеки, критерії стану економічної безпеки, фінансова безпека, загроза безпеці, індикатор безпеки, порогові значення індикатора безпеки, механізм забезпечення фінансової безпеки, моніторинг соціально-економічних процесів, фінансова безпека людини і домогосподарства, фінансова безпека підприємств, бюджетна безпека, податкова безпека, боргова безпека, валютна

безпека, безпека банківської системи, грошово-кредитна безпека, інвестиційна безпека, безпека страхового ринку, безпека фондового ринку, регіональна фінансова безпека, міжнародна фінансова безпека.

Короткий теоретичний опис теми:

Фінансова безпека держави як складова загальноекономічної безпеки держави. Поняття фінансової безпеки, її сутність та складові.

Бюджетна та податкова безпеки на сучасному етапі. Їх місце у складі фінансової безпеки держави. Грошово-кредитна політика як складова фінансової безпеки держави.

Показники оцінки стану фінансової безпеки країни.

Рекомендована література:

Базова: [1, 2, 3, 10, 11, 13, 15, 16, 17]

Допоміжна: [5, 7, 8, 10, 17, 29-32]

Базова: [1, 2, 3, 10, 11, 13, 14, 15, 16, 17]

ТЕМА 19. ФІНАНСИ КРАЇН ІЗ РОЗВИНЕНОЮ РИНКОВОЮ ЕКОНОМІКОЮ

Ключові слова: Американська, західноєвропейська та скандинавська моделі перерозподілу ВВП державою, фінансова система США, фінансова система Німеччини, фінансова система Великої Британії, фінансова система Франції, фінансова система Японії.

Короткий теоретичний опис теми:

Сполучені Штати Америки – лідер світової економіки, одна з найбільших за територією і населенням країна у світі. Розвиток економічних процесів в Америці є головним генератором змін в економіці всього світу. Ділова активність США - головний індикатор для світової економіки, безпосередньо має вплив на зміни циклу і руху господарського стану інших країн, впливає на структуру міжнародного фінансового обміну. Бюджетний процес у США регламентується двома основними законами - "Про бюджет і звітність"(1921) і "Про контроль над бюджетом і заморожування фондів" (1974). До складу системи державних фінансів США входять: фінансова система федерацій, фінансова система 50 штатів, фінансова система 3044 графств, які становлять 95 тис. місцевих адміністративних одиниць, що мають понад 43 тис. округів. Така структура системи державних фінансів свідчить про те, що підрозділ

державного управління самостійно формує свій бюджет, керує бюджетним боргом, розробляє і здійснює податкову політику.

За останні роки в США було сформовано параметри розподілу і перерозподілу коштів між бюджетами трьох рівнів: майже 65 % сукупних витрат консолідованого бюджету проходять через федеральний бюджет і 35 % - частка інших двох бюджетів, що розподіляється між штатами та місцевими органами.

Для бюджетної системи США характерна сталість бюджетно-податкових відносин держави і регіонів. Основною формою фінансових зв'язків між центральним урядом і місцевими органами влади США є блоки і програми розподілу доходів. Блоки – це федеральні субсидії, що надаються штатам і місцевим органам влади з метою використання у визначеній законом галузі. Програма розподілу доходів принцип розподілу повноважень між центральним урядом і владою штатів у сфері фінансів.

Державний бюджет США складається з: урядового бюджету та довірчих фондів (траст). За рахунок урядового бюджету відбувається фінансування національної економіки та соціальних програм. Довірчі фонди забезпечують (фінансувати) інфраструктури а їх доходи формуються шляхом надходжень, від використання державної власності. Головним джерелом надходжень у доходи державного бюджету є прибуткові податки і внески у фонди соціального страхування. Разом такі види податків забезпечують майже 80% доходів державного бюджету. Це відбувається, оскільки саме ці податки сплачує більшість американських робітників та службовців. Податкові надходження від бізнесу та приватних підприємств у державному бюджеті США представлені такими основними видами, як: прибуток корпорацій, акцизи (в США вони вважаються непрямими податками на бізнес), митні збори та податки на дарування і нерухомість. Після затвердження державного бюджету Конгресом починається його виконання, а контроль за цим процесом покладається на Адміністративно-бюджетне управління та Міністерство фінансів.

Ядром кредитної системи США є Федеральна резервна система (ФРС), головні функції якої полягають у здійсненні монетарної політики, підтримці необхідного рівня ліквідності, надійності та стабільності банківської системи і наданні допомоги головному фінансовому органу США - Міністерству фінансів. Також ФРС приймає участь у регулюванні платіжної системи країни і безперервно спрямовує зусилля на підвищення її ефективності та надійності.

Фінансові моделі країн західної Європи розглянемо на прикладі Великої Британії, Франції та Німеччини. Повна офіційна назва унітарної країни Великої Британії — Об'єднане Королівство Великобританії та Північної Ірландії. До складу цього Королівства входять: Англія, Шотландія, Уельс і Північна Ірландія.

Державний бюджет Великої Британії складається з двох частин: Консолідований фонд, в якому відбуваються передбачені видатки та доходи, та Національний фонд позик, за допомогою якого здійснюються капітальні витрати. Перевищення доходів над видатками Консолідованого фонду включаються до частини Національного фонду позик. І навпаки, дефіцит Консолідованого фонду покривається за рахунок Національного фонду позик. Особливості бюджетного процесу полягають у тому, що Парламент країни щороку приймає "фінансовий закон", в якому фіксуються зміни та внески в систему бюджетних законів. Вирішальну роль у бюджетному процесі Великої Британії відіграє Казначейство, яке відповідає за законодавчу базу; за відносини з фінансовими інститутами з метою забезпечення дотримання нормативних вимог Казначейства відповідає Управління з фінансового регулювання і нагляду.

Фінансово-бюджетна політика цієї країни ґрунтується на двох основних економічних правилах: "золоте правило" - уряд країни робить позики з метою інвестування цих коштів у певний сектор економіки; "правило стабільного інвестування" - відношення суми внутрішнього державного боргу до ВВП протягом економічного циклу має утримуватися на стабільному і розумному рівні. Система оподаткування Великої Британії передбачає систему регламентування пільг для малозабезпечених верств населення — 10 % податок на прибуток, а також кредит для оподаткування прибутку найбільш низькооплачуваних категорій працівників.

За рівнем економічного розвитку, величиною економічного потенціалу, часткою у світовому виробництві, ступенем участі в міжнародному поділі праці й інших важливих критеріях *Федеративна Республіка Німеччини* належить до найбільш високо розвинутих держав світу, входить до "Великої сімки". За загальним обсягом ВВП і величиною промислового виробництва ФРН займає четверте місце в світі, за середнім показником ВВП на душу населення Німеччина належить до першої десятки світу.

Головні фінансові управління і податкові інспекції — структурні підрозділи Міністерства фінансів, одночасно вони діють як представники федерації. Головне фінансове управління (ГФУ) або Верховна фінансова дирекція існує тільки на рівні земель і керує підвідомчими податковими інспекціями.

Конституція ФРН визначає рівноцінними потреби федерації, земель і громад у коштах і передбачає перерахування майже однакової частини податкових надходжень у дохідну частину бюджетів різних рівнів.

Усі податки поділяються на: власні (закріплені, що надходять повністю у відповідний бюджет) і загальні (що надходять за нормативами між бюджетами). Основи податкової системи законодавчо закріплені на федеральному рівні, а керівництво територіального устрою ФРН — "земель" не може змінювати

ставки та механізм основних податків. Збір податків розподілений між федеральними і земельними фінансовими відомствами. У ФРН розрізняють 40 податків, загальними серед яких є: прибутковий; податок на корпорації; податок з обороту.

До федеральних податків належать: доходи від фінансових монополій; митні збори; податок із вантажного автотранспорту; разовий податок на майно; податок на користь Європейського Союзу.

Податкова система земель охоплює майже 25 податків, серед яких вирізняють: податки на майно, спадщину, під час придбання земельної ділянки, на автомобілі, пиво, проведення лотереї, інших перегонів та утримання гральних будинків та податок на пожежну оборону.

Ці податки становлять приблизно 85 % усіх податкових надходжень земель. Велику частку займають платежі з соціального страхування, до яких належать внески на медичне і пенсійне страхування та страхування у зв'язку із безробіттям. Громади одержують промисловий, поземельний податки і місцеві податки (на собак, охорону і риболовлю, на додаткове житло). З метою акумуляції ресурсів на потреби горизонтального і вертикального вирівнювання створено Федеральний фонд фінансового вирівнювання, що формується шляхом відрахувань частини податку на додану вартість (основна ставка — 15 %, пільгова ставка — 7%). Розподіл ПДВ починається з вертикального фінансового вирівнювання, тобто податкові надходження розподіляються між федераціями, землями частково і між громадами на основі договору федерального уряду. Наступний етап розподілу ПДВ пов'язаний із горизонтальним вирівнюванням фінансового потенціалу різних земель. 75 % надходжень цього податку розподіляють між бюджетами земель пропорційно чисельності населення і відповідно до економічної та демографічної ситуації. 25 % податку спрямовано до Фонду фінансового вирівнювання земель, за рахунок якого економічно слабкі землі одержують додаткові субсидії. Контроль фінансового ринку над виробничим сектором Німеччини здійснюють універсальні банки, котрі мають безпосередній доступ до внутрішньої інформації фірми як великі акціонерні промислові фірми. Вони, крім того, використовують голосування за дорученням своїх дрібних вкладників, а також посилають представників у наглядові ради промислових компаній.

Франція — одна з провідних західних держав Європи, вона займає сьоме місце серед усіх країн світу — 4,7 % ВВП із 1 % населення земної кулі. Бюджетна система Франції багатоланкова, але відрізняється високим ступенем централізації. Складова бюджетної системи акумулює майже 80 % усіх доходів і витрат фінансової системи і включає центральний бюджет, приєднані бюджети та спеціальні рахунки Казначейства. Ці бюджети мають доходи і витрати, пов'язані з поточною діяльністю, та інвестиційні витрати й спеціальні ресурси, що виділяються на їх покриття. Спеціальні рахунки Казначейства

різні фонди соціально-культурного характеру і торговельні рахунки Казначейства. За допомогою бюджетної системи Франції перерозподіляється приблизно 20 % ВВП і 50 — національного доходу.

Структура податкових доходів бюджету формується таким чином: прямі податки — 36 % , непрямі податки — 59,2, неподаткові надходження — 4,8. Основний непрямий податок Франції — податок на додану вартість і внутрішній податок на нафтопродукти. Цей податок стосується не акцизу, а мита.

Головне податкове управління (ГПУ) Франції збирає приблизно 50 % сукупного доходу центрального і місцевих бюджетів і забезпечує майже 80 % усіх дохідних надходжень бюджету.

До Скандинавських країн належать п'ять країн, розташованих на території Скандинавського півострова в північній частині Європи: Швеція, Норвегія, Данія, Фінляндія й Ісландія, їх об'єднують економічні, соціальні, політичні і багато позаекономічних факторів, також історичні й національно-культурні особливості певного регіону. На країни Північної Європи припадає всього 1 % населення, 3 % ВВП і промислової продукції розвинутих країн. Однак, за показниками ВВП і промислового виробництва на душу населення, Скандинавські країни входять до складу перших 15 найвисокорозвинутіших країн світу, і перебувають на одному з перших місць за запропонованою "Програмою розвитку ООН" за показником "Індекс людського розвитку", що охоплює: освіту, рівень доходів, грамотність дорослого населення.

Рекомендована література:

Базова: [11, 13, 15, 16]

Допоміжна: [3, 4, 8, 11, 13, 14, 16, 21, 35, 43, 50]

Інформаційні ресурси: [1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9]

ТЕМА 20. ФІНАНСИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Ключові слова: Зона вільної торгівлі, митний союз, спільний ринок, єдиний внутрішній ринок, економічний союз, валютний союз, валютно-фінансова конвергенція, гармонізація податкової політики країн-учасниць, бюджет ЄС, принципи формування доходів бюджету ЄС, податкова уніфікація, валютна інтеграція

Короткий теоретичний опис теми:

Європейський Союз (ЄС) на сьогодні є одним із провідних економічних центрів сучасного світу, що здійснюють вплив на розвиток економічних відносин як на регіональному, так і глобальному рівнях.

Європейський Союз — це злиття господарств окремих країн у єдиний

відтворювальний механізм, тобто формування єдиного міждержавного управління. Результатом такого процесу є ринок, на якому витрати виробництва нижчі порівняно з національними ринками інтегрованих країн.

Процес поступової передачі функцій національної держави в галузі регулювання економіки на наднаціональний рівень, що активно розвивається в Європі, — об'єктивне відображення реалії феномену транснаціоналізації високорозвиненої економіки відносно малих у своїй більшості європейських країв. Не випадково економічна інтеграція перемістилася саме на європейський континент.

З 1980 р. Європейський Союз розпоряджається власними коштами незалежно від бюджетів країн, що входять до його складу. Цей факт надає адміністративним органам ЄС великий ступінь незалежності. На сьогодні бюджет ЄС становить понад 100 млрд. євро.

Доходи бюджету Європейського Союзу складаються із: ввізних мит, що компенсують різницю в цінах на сільськогосподарські продукти в країні імпортерів та на зовнішньому ринку, мит за загальним митним тарифом, окрім мита Європейського об'єднання вугілля і сталі, певної частини відрахувань від податку на додану вартість та інші кошти.

Рекомендована література:

Базова: [11, 13, 15, 16]

Допоміжна: [3, 4, 8, 11, 13, 14, 16, 21, 35, 43, 50]

Інформаційні ресурси: [1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9]

ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ, ЩО ВІНОСЯТЬСЯ НА САМОСТІЙНЕ ВИВЧЕННЯ ЗА КОЖНОЮ ТЕМОЮ ДИСЦИПЛІНИ

ТЕМА 1. ПРЕДМЕТ ФІНАНСОВОЇ НАУКИ ЯК ПІЗНАННЯ СУТНОСТІ ФІНАНСІВ

1. Функції фінансів як характеристика їх сутності і призначення.
2. Зміст розподільної функції: характеристика розподілу і перерозподілу створеної вартості, перетворення первинних доходів в доходи кінцевого споживання

ТЕМА 2. ГЕНЕЗИС ТА ЕВОЛЮЦІЯ ФІНАНСІВ

1. Етапи еволюції фінансів. Їх особливості, закономірності розвитку та характерні відмінності.
2. Еволюція фінансової системи України.

ТЕМА 3. СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ФІНАНСОВОЇ НАУКИ

1. Розвиток фінансової науки в країнах Європейського Союзу.
2. Найбільш значущі автори фінансових праць минулого та сучасності.
3. Історичний розвиток фінансової науки України.

ТЕМА 4. ФІНАНСОВА СИСТЕМА

1. Управління фінансовою системою, функції і завдання органів та інститутів фінансового управління, характеристика інфраструктури фінансової системи.
2. Роль фінансової системи у забезпеченні економічного зростання держави.
3. Удосконалення системи управління фінансами.

ТЕМА 5. ФІНАНСОВЕ ПРАВО ТА ФІНАНСОВА ПОЛІТИКА

1. Фінансове планування і прогнозування, принципи, методи, завдання.
2. Фінансові норми і нормативи, ліміти та резерви, фінансові стимули і санкції.
3. Фінансовий контроль, його зміст та призначення.
4. Види, форми і методи фінансового контролю.
5. Суб'єкти фінансового контролю в Україні.

ТЕМА 6. ПОДАТКИ. ПОДАТКОВА СИСТЕМА

1. Пряме оподаткування.
2. Характеристика податку на прибуток та прибуткового податку з громадян: порядок та процедура їх визначення в Україні і за кордоном,

наслідки дії.

ТЕМА 7. БЮДЖЕТ. БЮДЖЕТНА СИСТЕМА

1. Практика виконання доходної і видаткової частини державного і місцевих бюджетів України.
2. Бюджетні права державних органів законодавчої і виконавчої влади.

ТЕМА 8. БЮДЖЕТНИЙ ДЕФІЦИТ. ДОХОДИ І ВИДАТКИ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ.

1. Видатки державного бюджету, їх класифікація.
2. Основні напрями використання бюджетних коштів.
3. Функціональна, відомча, економічна та програмна структури видатків.

ТЕМА 9. ДЕРЖАВНИЙ КРЕДИТ.

1. Державний борг, економічна сутність, причини виникнення і наслідки зростання.
2. Капітальний і поточний державний борг, джерела його погашення.
3. Боргова залежність держави, її критичний рівень.
4. Вплив державного боргу на фінансовий стан держави.

ТЕМА 10. МІСЦЕВІ ФІНАНСИ. БЮДЖЕТНИЙ ФЕДЕРАЛІЗМ ТА ФІНСАНСОВЕ ВИРІВНЮВАННЯ

1. Видатки місцевих бюджетів, методи їх планування і соціально-економічна спрямованість.
2. Обов'язкові та факультативні видатки.
3. Розподіл видатків за рівнями бюджетної системи.

ТЕМА 11. СОЦІАЛЬНІ ПОЗАБЮДЖЕТНІ ФОНДИ

1. Фонд соціального страхування з тимчасової втрати працездатності.
2. Фонд соціального страхування від нещасних випадків на виробництві.
3. Фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття.

ТЕМА 12. ФІНАНСИ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

1. Характеристика результату фінансової діяльності.
2. Фактори формування прибутку: обсяги виробництва, ціна, собівартість.

ТЕМА 13. ФІНАНСИ ДОМОГОСПОДАРСТВ

1. Порядок утворення фінансових ресурсів населення.

ТЕМА 14. СТРАХУВАННЯ. СТРАХОВИЙ РИНОК

1. Принципи обов'язкового й добровільного страхування.
2. Перестраховування.
3. Необхідність перестраховування для забезпечення сталості страхових операцій.

ТЕМА 15. ФІНАНСОВИЙ РИНОК

1. Види цінних паперів, які можуть обертатися в Україні.
2. Поняття та види акції, облігації, казначейських векселів, депозитних та інвестиційних сертифікатів, комерційних паперів.

ТЕМА 16 ФІНАНСОВИЙ МЕНЕДЖМЕНТ

1. Завдання та інструменти фінансового менеджменту.
2. Стратегія та тактика фінансового менеджменту, їх взаємозв'язок.
3. Фінансові рішення, процес їх прийняття, реалізації, контролю та аналіз ефективності.

ТЕМА 17. МІЖНАРОДНІ ФІНАНСИ

1. Міжнародні фінансові інститути.
2. Роль і значення міжнародних фінансів в реалізації міждержавних відносин.

ТЕМА 18. ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА ДЕРЖАВИ

1. Поняття фінансової безпеки, її сутність та складові.
2. Бюджетна та податкова безпеки на сучасному етапі. Їх місце у складі фінансової безпеки держави.
3. Грошово-кредитна політика як складова фінансової безпеки держави.

ТЕМА 19. ФІНАНСИ КРАЇН З РОЗВИНЕНОЮ ЕКОНОМІКОЮ

1. Модель фінансових відносин та особливості побудови фінансової системи Сполучених Штатів Америки.
2. Фінансова модель та система фінансових відносин країн західної Європи.

ТЕМА 20. ФІНАНСИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

1. Особливості фінансової системи Європейського Союзу.
2. Бюджетна система Європейського союзу, доходи бюджету Європейського союзу.
3. Податкова система Європейського союзу.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ ЗА ПИТАННЯМИ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

1. Термін «фінанси» походить від латинського «*financia*», що в перекладі означає:

1. Грошовий потік
2. Скарбниця
3. Грошовий платіж
4. Фінансовий платіж

2. Термін «фінанси» виник у:

1. 12–14 ст. у Греції
2. 13–15 ст. в Італії
3. 9–11 ст. у Франції
4. 5–4 ст. до н.е. у Китаї

3. Головним об'єктом фінансових відносин є:

1. Кошти громадян
2. Грошові ресурси підприємств
3. Валовий внутрішній продукт
4. Чистий дохід

4. Що є предметом фінансів?

1. Фінансові ресурси
2. Фінансові відносини
3. Гроші
4. Капітал

5. Об'єктивними передумовами функціонування фінансів є:

1. Товарно-грошові відносини, існування держави, дія економічних законів

2. Існування держави, дія закону вартості, потреби розширеного відтворення

3. Економічний розвиток суспільства, дія економічних законів, потреби розширеного відтворення

4. Товарно-грошові відносини, дія економічних законів

6. Суб'єктами фінансових відносин є:

1. Держава, суб'єкти господарювання, населення
2. Державні службовці, працівники ДПА, суб'єкти господарювання

3. Населення, державні підприємства, державна служба охорони
4. Державний бюджет, цільові державні фонди, державний кредит

7. Основними функціями фінансів є:

1. Контрольна, економічна, стимулювальна
2. Розподільча, стимулююча, відтворювальна, регулювальна
3. Розподільча, контрольна
4. Фіскальна, розподільча, регулювальна

8. Розподільча функція фінансів охоплює:

1. Розподіл і перерозподіл ВВП і НД
2. Контроль за розподілом і перерозподілом ВВП і НД
3. Розподіл і перерозподіл матеріальних і трудових ресурсів
4. Розмежування доходів між ланками бюджетної системи

9. Контрольна функція фінансів охоплює:

1. Розподіл і перерозподіл ВВП і НД
2. Контроль за розподілом і перерозподілом ВВП і НД
3. Розподіл і перерозподіл матеріальних і трудових ресурсів
4. Розмежування доходів між ланками бюджетної системи

10. Залежно від джерел формування, фінансові ресурси поділяються на:

1. Державні і місцеві
2. Централізовані і децентралізовані
3. Внутрішні і зовнішні
4. Власні і позичені

11. Складовими фінансового механізму є:

1. Планування, стратегічне управління, збір інформації
2. Фінансове регулювання і оперативне управління
3. Прогнозування і контроль
4. Планування, оперативне управління, фінансове регулювання, фінансове забезпечення, фінансовий контроль

12. За характером заходів і часом їх здійснення фінансова політика поділяється на:

1. Фінансову тактику і фінансову стратегію
2. Фінансову стратегію і бюджетне регулювання
3. Оперативну фінансову політику і фінансову тактику
4. Фінансову стратегію і фіскальну політику

13. Об'єктами фінансового ринку є:

1. Фінансово-кредитні інституції
2. Інститути інфраструктури фінансового ринку
3. Держава, суб'єкти господарювання та домашні господарства
4. Інструменти фінансового ринку

14. Складовими фінансової політики є сукупність політик:

1. Податкової, митної, грошово-кредитної, бюджетної, інвестиційної
2. Підприємницьких структур
3. Населення
4. Правильна відповідь відсутня

15. Кредитори та позичальники – це суб'єкти:

1. Страхового ринку
2. Ринку позичкових капіталів
3. Ринку цінних паперів
4. Ринку нерухомості

16. Залежно від відносин суб'єкта й об'єкта контролю існують такі види фінансового контролю:

1. Зовнішній і внутрішній
2. Державний, муніципальний
3. Обстеження, ревізія, перевірка
4. Попередній, поточний, наступний

17. У яких формах здійснюється фінансовий контроль?

1. Документальні перевірки, ревізії, тематичні обстеження, спостереження.
2. Попередній, поточний, наступний.
3. Зовнішній і внутрішній.
4. Власний, державний.

18. Фінансовий ринок за періодом обертання фінансових активів поділяється на:

1. Державні цільові фонди і страхування
2. Ринок грошей і ринок капіталів
3. Фінанси державного сектору і державний кредит
4. Державні цільові фонди і державний кредит

19. Вказати ланки фінансової системи України:

1. Фінанси підприємств, державні фінанси, бюджет, державний кредит

2. Міжнародні фінанси, фінансовий ринок, фінансова політика
3. Фінанси суб'єктів господарювання, державні фінанси, міжнародні фінанси, фінансовий ринок, страхування
4. Державні фінанси, фінансова політика, державний кредит

20. Як визначають вартість вільноконвертованої валюти?

1. За офіційним курсом
2. За купівельною спроможністю
3. За товарним наповненням
4. За попитом та пропозицією

21. Основним завданням Міністерства фінансів України є:

1. Міжнародне співробітництво у сфері оподаткування.
2. Загальне керівництво всією фінансовою системою країни.
3. Касове виконання бюджету
4. Позавідомчий контроль за складанням і виконанням Державного бюджету

22. За територією обертання фінансових ресурсів фінансовий ринок поділяють на:

1. Універсальний і неуніверсальний
2. Первинний і вторинний
3. Регіональний, національний і міжнародний
4. Організований і неорганізований

23. Основним завданням Державної фіскальної служби України є:

1. Забезпечення формування єдиної державної податкової та митної політики
2. Вироблення основ і напрямів фінансової політики держави та вжиття заходів щодо їх реалізації
3. Касове виконання бюджету
4. Позавідомчий контроль за складанням і виконанням Державного Бюджету

24. До сфери фінансових відносин підприємств безпосередньо належать:

1. Процес первинного розподілу вартості ВВП, внаслідок чого утворюються різні фонди грошових доходів
2. Процес нарахування і сплати податків
3. Оплата товарів і послуг
4. Виплата заробітної плати, стипендій, пенсій

25. Витрати підприємства характеризують:

1. Загальну суму надходжень, отриманих від видів діяльності підприємства
2. Вартісну оцінку господарської діяльності підприємства у грошовій, матеріальній і нематеріальній формах
3. Суму коштів, спрямованих в основні засоби та оборотні активи підприємства
4. Розмір амортизаційних відрахувань

26. До принципів комерційного розрахунку належать:

1. Самостійність, самоокупність, самофінансування, фінансова відповідальність, контроль та матеріальна зацікавленість
2. Строковість, платність та повернення
3. Плановість, підзвітність, кошторисне фінансування
4. Самостійність, фінансова відповідальність, підзвітність

27. Об'єктом фінансів підприємств виступають:

1. Рух грошових потоків підприємства
2. Економічні відносини, пов'язані з рухом коштів, формуванням та використанням грошових фондів
3. Грошові доходи та фонди
4. Відтворювальний процес

28. До фінансових ресурсів підприємства належать:

1. Тільки власний капітал
2. Грошові засоби, що є у розпорядженні підприємства і до яких належать усі грошові фонди
3. Основні засоби і оборотні активи
4. Тільки кредити банків

29. Сукупність заходів і рекомендацій держави у галузі міжнародних фінансів – це:

1. Фінансова функція держави
2. Державна політика
3. Міжнародна фінансова політика
4. Функція держави

30. Фінансова діяльність бюджетних організацій пов'язана з:

1. Кошторисним фінансуванням
2. Прибутковістю
3. Самофінансуванням
4. Самоокупністю

31. Підприємства невиробничої сфери відносяться до:

1. Соціальної та забезпечувальної сфери населення
2. Прибуткових підприємств
3. Бюджетних установ
4. Благодійних фондів

32. Добровільні громадські формування створюють для:

1. Отримання високих прибутків
2. Задоволення та захисту соціальних, економічних, творчих та інших спільних інтересів громадян
3. Виробництва продуктів харчування
4. Забезпечення власних інтересів

33. Фінансові відносини суб'єктів господарювання бувають:

1. Валютними, податковими, економічними
2. Економічними та політичними
3. Внутрішніми і зовнішніми
4. Місцевими, державними

34. Фінансовими результатами діяльності підприємства є:

1. Валовий прибуток, чистий прибуток
2. Валовий прибуток, чистий дохід, витрати
3. Витрати, прибуток
4. Операційні витрати, загальний прибуток, чистий прибуток

35. Фінанси населення складаються з:

1. Фонду оплати праці і виплат з єдиного соціального фонду
2. Отриманого чистого прибутку
3. Придбаних товарів, робіт і послуг
4. Податків і зборів

36. Джерелом формування фінансів населення є:

1. Отриманий чистий прибуток
2. Доходи, одержані у результаті трудової, господарської та інших видів діяльності
3. Бюджетні асигнування
4. Податки

37. Знецінення курсу національної валюти у формі зниження її курсу (ціни) відносно іноземних валют – це:

1. Ревальвація
2. Валютна інтервенція
3. Девальвація
4. Політика валютних обмежень

38. Державні позики поділяють за правом емісії (випуску) на:

1. Регіональні, міжнародні
2. Державні та місцеві
3. Комерційні, міжнародні
4. Комерційні та регіональні

39. Держава, виступаючи у ролі кредитора, надає:

1. Банківський кредит
2. Державну позику
3. Гарантовану позику
4. Банківські послуги

40. Державний борг залежно від розміщення розрізняють:

1. Місцевий і державний
2. Поточний і внутрішній
3. Зовнішній і внутрішній
4. Капітальний і зовнішній

41. Основними причинами існування державного кредиту є:

1. Потреба держави у нарощуванні прибутків
2. Виплата додаткових пенсій
3. Бюджетний дефіцит
4. Бюджетний дефіцит, постійно зростаючі потреби держави

42. За терміном погашення державні позики бувають:

1. Строкові і безстрокові
2. Фіксовані і плаваючі
3. Короткострокові, довгострокові
4. Витратні і дисконтні

43. За характером зобов'язань державні позики поділяються:

1. З правом або без права дострокового погашення
2. Довгострокові і короткострокові
3. З фіксованим або плаваючим відсотковим доходом
4. Боргові і ринкові

44. Які валюти мають статус резервних?

1. Вільноконвертовані валюти
2. Долари США
3. Швейцарські франки
4. Грошові одиниці будь-якої країни

45. Метод фінансового планування, який ґрунтується на фактичних показниках фінансової діяльності у попередні звітні періоди:

1. Економіко-математичного моделювання
2. Балансовий
3. Розрахунково-аналітичний
4. Нормативний

46. До складу власних джерел фінансових ресурсів входять:

1. Короткострокові банківські кредити
2. Статутний капітал
3. Бюджетні субсидії
4. Страхові відшкодування

47. Документ, в якому вказується розмір видатків на обслуговування державного боргу:

1. Закон України «Про державний бюджет на поточний рік»
2. Постанови Кабінету Міністрів України
3. Фінансовий план підприємств
4. Державна програма економічного і соціального розвитку країни

48. Як впливає розмір державного боргу на економіку країни?

1. Позитивно, сприяючи піднесенню економіки
2. Сприяє збільшенню прямих інвестицій в економіку
3. Спричиняє збільшення видаткової частини державного бюджету, тим самим знижує фінансові можливості держави
4. Забезпечує зростання ВВП

49. Джерелом покриття державного боргу є:

1. Державний кредит
2. Доходи бюджету
3. Кошти міжнародних фінансових установ
4. Резервні фонди уряду

50. Причиною виникнення місцевих фінансів є:

1. Поява держави і товарно-грошових відносин

2. Поява місцевих органів влади, які виконують певні функції та завдання
3. Потреба розширеного відтворення
4. Необхідність збалансування місцевих бюджетів

51. Складовими частинами місцевих фінансів є:

1. Місцеві бюджети
2. Місцеві позики
3. Грошові кошти населення
4. Доходи всіх підприємств, розташованих на території регіону

52. Кошти, які передають з державного бюджету місцевим бюджетам або з місцевих бюджетів вищого рівня місцевим бюджетам нижчого рівня безповоротно для збалансування їхніх доходів і видатків – це:

1. Субвенції
2. Дотації
3. Бюджетна позика
4. Місцеві фінанси

53. Розмір єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування залежить від:

1. Розміру прибутку
2. Величини мінімальної заробітної плати
3. Суми нарахованої заробітної плати за видами виплат кожній застрахованій особі
4. Правильної відповіді немає

54. За цільовим призначенням державні цільові фонди поділяють на:

1. Державні та регіональні
2. Централізовані та децентралізовані
3. Економічні та соціальні
4. Державні та недержавні

55. Фонди фінансових ресурсів за територіальним розміщенням класифікують на:

1. Міжнародні, регіональні, місцеві
2. Інвестиційні, науково-дослідницькі, військові
3. Державні, соціальні, економічні
4. Постійні, тимчасові

56. Фонди фінансових ресурсів за економічним змістом класифікують на:

1. Міжнародні, регіональні, місцеві

2. Інвестиційні, науково-дослідницькі, військові, соціального захисту і розвитку

3. Постійні, тимчасові

4. Державні, соціальні, економічні

57. Фонди фінансових ресурсів є:

1. Складовою частиною Фінансової системи України

2. Складовою частиною Бюджетної системи України

3. Складовою частиною Фіскальної служби України

4. Складовою частиною Банківської системи України

58. Громадяни, що набувають права власності на легкові автомобілі, сплачують збір на обов'язкове державне пенсійне страхування до:

1. Спеціального фонду державного бюджету

2. Загального фонду державного бюджету

3. Накопичувальної частини Пенсійного фонду

4. Солідарної частини Пенсійного фонду

59. Об'єктом нарахування єдиного соціального внеску роботодавців є:

1. Прибуток

2. Виручка

3. Фактичні витрати на оплату праці

4. Собівартість

60. Страхувальник – це:

1. Страхова компанія або організація

2. Третя особа

3. Юридична або фізична особа, яка має угоду зі страховиком

4. Особа, якій належить страхове відшкодування

61. Які функції виконує страхування?

1. Формування і використання фінансових ресурсів

2. Відтворювальну і стимулювальну

3. Ризикову, попереджувальну (превентивну), заощадження коштів і контрольну

Фіскальну і економічну

62. Страховик – це:

1. Страхова компанія або організація

2. Третя особа

3. Юридична або фізична особа, яка має угоду зі страховиком

4. Особа, якій належить страхове відшкодування

63. Застрахований – це:

1. Страхова компанія або організація
2. Юридична або фізична особа, якій належить страхове відшкодування при настанні страхового випадку
3. Юридична або фізична особа, яка має угоду зі страховиком
4. Особа, якій належить страхове відшкодування

64. Хто є страховими посередниками?

1. Фондові біржі
2. Банки та інші фінансово-кредитні установи
3. Страхові агенти та страхові брокери
4. Інвестиційні фонди та компанії

65. Що з нижченаведеного належить до елементів страхового ринку?

1. Промислові та торгові підприємства
2. Страховики, страхувальники і страхові посередники
3. Банки та кредитні спілки
4. Державний бюджет і позабюджетні фонди

66. Страховий поліс – це:

1. Документ, який видає страховик страхувальнику і засвідчує факт укладання договору страхування
2. Детальний опис майна, що підлягає страхуванню
3. Документ, що регламентує відносини з приводу отримання позики
4. Документ, що визначає розмір збитків страхувальника

67. Які з нижченаведених видів робіт можуть виконувати страхові агенти?

1. Вдосконалення правил страхування
2. Пошук страхувальників і укладення договорів страхування
3. Розрахунок страхових тарифів
4. Пошук страховиків

68. Формою соціального захисту і зміцнення матеріального добробуту населення є:

1. Соціальне страхування
2. Майнове страхування
3. Страхування відповідальності
4. Добровільне страхування

69. Фізичні чи юридичні особи, що діють від імені і за дорученням страховика відповідно до наданих повноважень є:

1. Страхувальниками
2. Страхувими організаціями
3. Страхувими брокерами
4. Страхувими агентами

70. Фізичні чи юридичні особи, що діють від імені і за доручення страхувальника відповідно до наданих повноважень є:

1. Страхувальниками
2. Страхувими організаціями
3. Страхувими брокерами
4. Страхувими агентами

71. Спеціальні фонди, які утворюють зі страхових внесків і витрачають, в першу чергу, для здійснення страхових виплат страхувальникам, називаються:

1. Власними коштами страхової компанії
2. Резервним капіталом страхової компанії
3. Статутним капіталом страхової компанії
4. Страхувими резервами

72. Принципи побудови фінансової системи:

1. Єдність усіх ланок фінансової системи і їх функціональне призначення
2. Єдність і централізм
3. Комерційний розрахунок і функціональне призначення
4. Централізм і функціональне призначення

73. Ринок цінних паперів включає:

1. Ринок грошей та ринок капіталів
2. Первинний та вторинний ринки цінних паперів
3. Біржовий та «вуличний» ринки
4. Обліковий, міжбанківський та валютний ринки

74. Основою національної валютної системи є:

1. Установлена законом грошова одиниця держави
2. Валютний курс
3. Конвертованість валют
4. Базисна валюта

75. В Україні функції валютного ринку виконує:

1. Міжбанківська валютна біржа
2. Міністерство фінансів України
3. Фінансовий ринок
4. Національний банк

76. Валютні ринки поділяються на:

1. Національні, регіональні, світові
2. Регіональні, територіальні
3. Адміністративні, фондові
4. Економічні, політичні

77. Плаваючий валютний курс – це:

1. Ринковий курс, що складається під впливом попиту і пропозиції
2. Обмінний готівковий курс
3. Курс, що використовується під час здійснення міжнародних розрахунків
4. Офіційно зареєстрований курс

78. Фінансовими посередниками на кредитному ринку виступають:

1. Страхові компанії
2. Державні підприємства
3. Комерційні банки
4. Інвестиційні фонди і компанії

79. Основною установою, що регулює функціонування ринку цінних паперів, є:

1. Міністерство фінансів України
2. Національний банк України
3. Фонд державного майна
4. Національна комісія з цінних паперів і фондового ринку

80. Фондова біржа виконує такі функції:

1. Посередницьку, індикативну, регулятивну
2. Розподільчу, контролюючу
3. Самофінансування, самоокупності
4. Державну, соціальну, індикативну

81. Ринок капіталів включає:

1. Фондовий та валютний ринок
2. Ринок грошей та довгострокових банківських кредитів і депозитів
3. Обліковий, міжбанківський, валютний ринок

4. Ринок цінних паперів та довгострокових банківських кредитів

82. *Фінансовий ринок за інституційною ознакою поділяють на:*

1. Ринок грошей та ринок капіталів
2. Фінансово-кредитні інститути
3. Обліковий та міжбанківський ринок
4. Ринок позичкових зобов'язань та валютний ринок

83. *За ознакою належності прав власника цінні папери розрізняють:*

1. Іменні і на пред'явника
2. Приватизаційні
3. Строкові і безстрокові
4. Бездокументарні й документарні

84. *Ринок цінних паперів є складовою частиною:*

1. Фінансового ринку
2. Кредитного ринку
3. Ринку засобів виробництва
4. Ринку товарів і послуг

85. *За роллю на фінансових ринках цінні папери поділяють на:*

1. Короткострокові і довгострокові
2. Інвестиційні і ринкові
3. Основні, допоміжні, похідні
4. Строкові і безстрокові

86. *Суб'єкти фінансового ринку, що вкладають свої грошові кошти в цінні папери виключно в цілях отримання доходу – це:*

1. Фінансові посередники
2. Емітенти
3. Індивідуальні інвестори
4. Портфельні інвестори

87. *Управління фінансами включає дві основні складові:*

1. Фінансове забезпечення і фінансове регулювання
2. Органи управління та форми і методи управлінської діяльності
3. Нормативне і правове забезпечення
4. Фінансовий і кредитний механізми

88. *До складу власних джерел фінансових ресурсів входять:*

1. Статутний капітал

2. Короткострокові банківські кредити
3. Бюджетні субсидії
4. Страхові відшкодування

89. Види кошторисів:

1. Поточний, капітальний, зведений, загальний
2. Індивідуальний, зведений, на централізовані заходи, загальний
3. На централізовані заходи, особовий, загальний, поквартальний
4. Постатейний та поквартальний

90. Прийняття Закону «Про Державний бюджет України»:

1. Не пізніше 1 грудня
2. Не пізніше 1 листопада
3. Не пізніше 1 жовтня
4. Не пізніше 31 грудня

15

91. Законодавчо встановлена величина податку на одиницю оподаткування:

1. Податкова пільга
2. Податковий період
3. Податковий кредит
4. Ставка податку

92. Найбільш повне визначення терміну «фінанси»:

1. Процес безперервного переміщення грошей між суб'єктами господарювання
2. Економічні відносини, що пов'язані зі сплатою податків та інших платежів підприємствами до бюджету
3. Економічно-грошові відносини, в результаті яких утворюються, розподіляються і використовуються гроші
4. Економічні відносини, що пов'язані зі створенням грошових фондів

93. Фінансові ресурси визначаються як:

1. Економічні відносини з приводу розподілу і перерозподілу грошових доходів суб'єктів господарювання
2. Товарно-матеріальні цінності, які використовує підприємство у процесі господарської діяльності
3. Основні засоби і оборотні активи суб'єкта господарювання
4. Грошові надходження і доходи, що формуються в процесі розподілу та перерозподілу ВВП і НД

94. Суть розподільчої функції фінансів підприємств полягає у:

1. Розподілі та перерозподілі вартості національного доходу між різними суб'єктами господарювання та напрямками цільового використання
2. Перетворенні вартості ВВП і НД в конкретні види доходів
3. Розподілі ВВП і НД в результаті кримінальних порушень
4. Формуванні централізованих фондів

95. Суть контрольної функції фінансів підприємств полягає у контролі за:

1. Формуванням і ефективним використанням як бюджетних коштів, так і фінансових ресурсів суб'єктів господарювання
2. Доходами юридичних осіб
3. Формуванням централізованих фондів грошових коштів
4. Ефективністю використання банківського кредиту

96. Фінансова політика – це:

1. Сукупність заходів держави з організації та використання фінансів для забезпечення її економічного та соціального розвитку
2. Абсолютна величина з приводу розподілу фінансових ресурсів
3. Залежність держави від економічних відносин з іншими державами
4. Сукупність форм і методів управління фінансами

97. Централізовані фінансові ресурси використовуються на:

1. Фінансування потреб розширеного відтворення
2. Фінансування державних органів влади та управління
3. Фінансування суспільних функцій і завдань
4. Фінансування загальнодержавних заходів у сфері економічної й політичної діяльності

98. До децентралізованих фінансових ресурсів належать:

1. Кошти Пенсійного фонду, кошти статутного капіталу, кошти фондів, утворених за рахунок прибутку
2. Прибуток, кошти статутного капіталу, кошти фондів, утворених за рахунок прибутку, стійкі пасиви
3. Кошти фонду оплати праці, резервний фонд КМУ, прибуток
4. Кошти фондів, утворених за рахунок прибутку, кошти цільових державних фондів, резервний фонд КМУ

99. Відмінності між фінансами і кредитом полягають у наступному:

1. Фінанси носять нееквівалентний і поворотний характер, а кредит – еквівалентний та безповоротний

2. Фінанси носять еквівалентний і безповоротний характер, а кредит – еквівалентний та поворотний

3. Фінанси носять нееквівалентний і безповоротний характер, а кредит – нееквівалентний і поворотний

4. Фінанси носять еквівалентний і поворотний характер, а кредит – нееквівалентний і безповоротний

100. Основним завданням Державної казначейської служби України є:

1. Міжнародне співробітництво у сфері оподаткування

2. Вироблення основ і напрямів фінансової політики держави та вжиття заходів щодо їх реалізації

3. Забезпечення повного і своєчасного виконання Державного бюджету України, підвищення оперативності у фінансуванні видатків у межах обсягів фінансових ресурсів у Державному бюджеті

4. Позавідомчий контроль за складанням і виконанням Державного Бюджету

КРИТЕРІЇ ОЦІНКИ СТАНУ ВИКОНАННЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ ЗДОБУВАЧА З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ.

Результат освітньої діяльності здобувача вищої освіти оцінюється за такими рівнями і критеріями:

Бали	Критерії оцінювання	Рівень компетентності	Оцінка
90 – 100	Здобувач демонструє бездоганні, повні і міцні знання навчального матеріалу в обсязі, що відповідає програмі дисципліни, правильно і обґрунтовано приймає необхідні рішення в різних нестандартних ситуаціях. Вміє реалізувати теоретичні положення дисципліни в практичних розрахунках, аналізувати та співставляти дані на основі набутих з даної та суміжних дисциплін знань та умінь. Має знання сучасних технологій та методи розрахунків даної дисципліни. Під час навчання при проведенні практичних занять, при виконанні контрольних завдань проявив вміння самостійно вирішувати поставлені завдання, активно включається в дискусії, може відстоювати власну позицію в питаннях та рішеннях, що розглядаються. Зменшення з 100- бальної оцінки може бути пов'язане з недостатнім розкриттям питань, що стосуються дисципліни, яка вивчається, але виходить за рамки об'єму матеріалу, передбаченого робочою програмою навчальної дисципліни, або здобувач проявляє невпевненість в тлумаченні теоретичних положень чи складних практичних завдань.	Високий Повністю забезпечує вимоги до знань, умінь і навичок що викладені в робочій програмі навчальної дисципліни. Власні пропозиції с здобувача в оцінках і вирішенні практичних задач підвищує його вміння використовувати знання які він отримав при вивчення інших дисциплін, а також знання, набуті при самостійному поглибленому вивченні питань, що відносять до дисципліни яка вивчається.	Відмінно (А)
82-89	Здобувач демонструє гарні знання, добре володіє матеріалом, що відповідає програмі дисципліни, робить на їх основі аналіз можливих ситуацій та вміє застосувати теоретичні положення при вирішенні практичних задач, але допускає окремі неточності. Може самостійно виправляти допущені помилки, кількість яких є незначною. Знає сучасні технології та методи розрахунків даної дисципліни. При виконанні контрольних завдань та поясненні прийнятих рішень, дає вичерпне пояснення.	Достатній Забезпечує здобувач у самостійне вирішення основних практичних задач в умовах, коли вихідні дані в них змінюється порівняно з прикладами, що розглянуті при вивченні дисципліни.	Добре (В)
74-81	Здобувач в загальному добре володіє матеріалом, знає основні положення матеріалу, що відповідають програмі дисципліни, робить на їх основі аналіз можливих ситуацій та вміє застосовувати при вирішенні типових практичних завдань, але допускає окремі неточності. Вміє пояснити основні положення виконаних завдань. Помилки у відповідях не є системними. Знає характеристики основних положень, що мають визначальне значення при проведенні практичних занять, при виконанні контрольних завдань та поясненні прийнятих рішень, в межах дисципліни що вивчається.	Достатній Конкретний рівень, за вивченим матеріалом програми дисципліни. Додаткові питання про можливість використання теоретичних положень для практичного використання викликають утруднення.	Добре (С)
64-73	Здобувач засвоїв основний теоретичний матеріал, що передбачений програмою дисципліни та розуміє постановку стандартних практичних завдань, має	Середній Забезпечує достатньо надійний рівень	Задовільно (D)

	пропозиції щодо напрямку їх вирішення. Розуміє основні положення, що є визначальними в курсі, може вирішувати подібні завдання тим, що розглядалися з викладачем, але допускає значну кількість неточностей і грубих помилок, які може усувати за допомогою викладача.	відтворення основних положень дисципліни	
60-63	Здобувач має певні знання, передбачені програмою дисципліни, володіє основними положеннями, що вивчаються на рівні, який визначається як мінімально допустимий. З використанням основних теоретичних положень, здобувач з труднощами пояснює правила вирішення практичних завдань дисципліни. Виконання практичних контрольних завдань значно формалізовано: відсутнє глибоке розуміння роботи та взаємозв'язків з іншими дисциплінами.	Середній Є мінімально допустимий у всіх складових програми дисципліни	Задовільно (E)
35-59	Здобувач може відтворити окремі фрагменти з курсу. Незважаючи на те, що програму навчання дисципліни здобувач виконав, працював він пасивно, його відповіді в більшості є невірними, необґрунтованими. Цілісність розуміння матеріалу з дисципліни у здобувача відсутні.	Низький Не забезпечує реалізації задач, що формуються при вивченні дисципліни	Незадовільно з можливістю повторного складання (F)
0-34	Здобувач повністю не виконав вимог програми навчальної дисципліни. Його знання на підсумкових етапах навчання є фрагментарними.	Незадовільний Здобувач не підготовлений до самостійного вирішення задач, які окреслив мету та завдання дисципліни	Незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни (FX)

Розподіл балів, які отримують здобувачі

Для заліку:

Поточне тестування та самостійна робота (Модуль 1)											Залік	Сума
Змістовий модуль 1						Змістовий модуль 2						
T1	T2	T3	T4	T5	МКР1	T6	T7	T8	T9	МКР 2	30	100
5	5	5	5	5	13	5	5	5	5	12		

Розподіл балів, які отримують студенти

Для екзамену:

Поточне тестування та самостійна робота (Модуль 2)												Іспит	Сума	
Змістовий модуль 3						Змістовий модуль 4								
T10	T11	T12	T13	T14	T15	МКР 1	T16	T17	T18	T19	T20	МКР2	30	100
4	4	4	4	4	4	13	4	4	4	4	4	13		

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Базова

1. Бюджетний кодекс України від 08 лип. 2010 р. № 2456-VI. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>
2. Господарський кодекс України від 16 січ. 2003 р. № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15>
3. Податковий кодекс України від 02 груд. 2010 р. № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
4. Про акціонерні товариства: Закон України від 17 верес. 2008 р. №514-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/514-17>
5. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21 трав. 1997 р. № 280/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>
6. Про ринки капіталу та організовані товарні ринки : Закон України від 23 лют. 2006 р. № 3480-IV (зі змінами та доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15#Text>
7. Про страхування : Закон України від 18 лист. 2021 р. № 1909-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1909-20#Text>
8. Про фінансові послуги та фінансові компанії: Закон України від 14 груд. 2021 р. № 1953-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1953-20#Text>
9. Про Пенсійний фонд України : Положення затверджене постановою КМУ від 23 лип. 2014 р. № 280. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280-2014-%D0%BF#Text>
10. Луніна І. О., Бондарук Т. Г. Публічні фінанси та міжбюджетні відносини : навч. посіб. Київ : ДП «Інформ.–аналіт. агентство», 2019. 304 с.
11. Пилипенко І. І., Бондарук Т. Г., Момотюк Л. Є., Ігнатова І. С. Фінанси : навч. посіб. Київ : 2012. 466 с.
12. Пилипенко І. І., Бондарук Т. Г., Момотюк Л. Є., Ігнатова І. С. Фінанси : навч. посіб. практикум. Київ : 2013. 306 с.
13. Стойко О.Я., Дема Д.І. Фінанси: підручн. / за ред. О.Я. Стойка. Київ: Алерта, 2017. 406 с.
14. Фінанси підприємств : підручн. / за заг. ред. В. В. Сокурєнка. Вид. 2-ге, переробл. і допов. Харків : ХНУВС, 2022. 292 с.
15. Фінанси: навч. посіб.: експрес курс / Волохова І. С., Шикіна Н. А., Волкова О. Г. та ін.; за заг. ред. Волохової І. С. Харків: Видавництво «ПромАрт», 2018. 262 с.
16. Фінанси: підручн. / за ред. І. О. Лютого. Київ : Ліра-К. 2021. 728 с.
17. Фінансовий ринок : підручн.: у 2-х т. / Коваленко Ю. М., Ковернінська Ю. В., Онишко С. В., Кужелєв М. О. та ін. ; кер. авт. кол. і наук. ред. Ю. М. Коваленко. Ірпінь : Університет ДФС Ук-раїни, 2018. с. 830

Допоміжна

1. Бондарук І. С., Усенко Д. В., Проблеми управління державним боргом України. *Стратегія розвитку України: фінансово-економічний та гуманітарний аспекти*: матеріали VI Міжнар. наук.-практ. конф. Київ: «Інформаційно-аналітичне агентство», 2019. С. 112-116.
2. Бондарук Т. Г. Фіскальна політика України як чинник сталого розвитку територій в умовах воєнного стану. *Економічні горизонти*. 2023. № 3(25). С. 57-67. URL: <http://eh.udpu.edu.ua/article/view/286686>
3. Бондарук Т. Г., Бондарук І. С. Державне регулювання розвитку малого бізнесу і його соціальної відповідальності. *Науковий вісник Національної академії статистики, обліку та аудиту*. 2019. №3. С. 111-119. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvhastat_2019_3_12
4. Бондарук Т. Г., Бондарук І. С. Економічна природа організаційно-економічного механізму соціальної відповідальності бізнесу. *Науковий вісник Національної академії статистики, обліку та аудиту*. 2020. №1-2. С. 57-64. URL: <http://194.44.12.92:8080/jspui/handle/123456789/4800>
5. Бондарук Т. Г., Бондарук І. С. Соціальні аспекти економічної безпеки держави. *Економічні горизонти*. 2018. №2(5). С. 76-86. URL: <http://eh.udpu.edu.ua/article/view/140678/137749>
6. Бондарук Т. Г., Бондарук І. С. Форсайт як метод прогнозування фінансової стійкості місцевих бюджетів. *Бізнес-аналітика в управлінні зовнішньоекономічною діяльністю*: матеріали VIII Міжнар. наук.-практ. конф., 17 березня 2021 р. Київ: ДП «Інформаційно-аналітичне агентство», 2021. С. 40-44
7. Бондарук Т. Г., Бондарук О. С. Виклики для бюджетної безпеки в умовах війни в Україні. *Сучасна статистика*: матеріали XX Міжнар. наук.-практ. конф. з нагоди Дня працівників статистики. Київ: «Інформаційно-аналітичне агентство», 2022. С. 13-16. URL: <http://194.44.12.92:8080/jspui/handle/123456789/7169>
8. Бондарук Т. Г., Бондарук О. С. Механізм забезпечення інвестиційної безпеки держави. *Бізнес-аналітика в управлінні зовнішньоекономічною діяльністю*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. Київ: ТОВ «НВП «Інтерсервіс», 2023. С. 106-109. URL: <http://194.44.12.92:8080/jspui/handle/123456789/7506>
9. Бондарук Т. Г., Бондарук О. С. Ризики та джерела загроз економічній безпеці держави. *Стратегія розвитку України: фінансово-економічний та гуманітарний аспекти*: матеріали IX Міжнар. наук.-практ. конф. Київ, «Інформаційно-аналітичне агентство», 2022. С.41-45. URL: <http://194.44.12.92:8080/jspui/handle/123456789/6877>
10. Бондарук Т. Г., Бондарук О. С., Ігнатова І. С. Економічна природа механізму забезпечення інвестиційно-інноваційної безпеки. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2019. № 2 (18). С. 137-145. URL: <http://ppeu.stu.cn.ua/article/view/184229/183975>
11. Бондарук Т. Г., Вінницька О. А., Дубина М. В. Теоретичні аспекти бюджетної децентралізації в контексті реформ державного управління в

Україні. *Світ фінансів*. 2018. № 2(55). С. 7-18. URL: <http://sf.wunu.edu.ua/index.php/sf/article/view/1052>

12.Бондарук Т. Г., Дубас Ю. А. Аналіз кредитної діяльності банків в умовах пандемії. *Science and education: problems, prospects and innovations: The 7th International scientific and practical conference, April 1-3, 2021. Kyoto, Japan: CPN Publishing Group, 2021. С. 323-327*

13.Бондарук Т. Г., Заїчко І. В., Бондарук І. С. Діагностика фінансового стану підприємства та його інвестиційної привабливості в системі фінансового менеджменту. *Науковий вісник Національної академії статистики, обліку та аудиту*. 2022. № 1-2. С.62-75. URL: <http://194.44.12.92:8080/jspui/handle/123456789/6274>

14.Бондарук Т. Г., Заморока В. О. Співробітництво України з міжнародними фінансовими організаціями. *Бізнес-аналітика в управлінні зовнішньоекономічною діяльністю: матеріали VII Міжнар. наук.-практ. конф., 17 березня 2020 р. Київ: ДП «Інформаційно-аналітичне агентство», 2020. С. 49-51.*

15.Бондарук Т. Г., Іваненко О. А. Страховий ринок України: динаміка, проблеми та перспективи розвитку. *Стратегія розвитку України: фінансово-економічний та гуманітарний аспекти: матеріали VIII Міжнар. наук.-практ. конф. Київ: «Інформаційно-аналітичне агентство», 2021. С. 24-27*

16.Бондарук Т.Г. Бондарук І. С. Управління фінансовою стійкістю місцевих бюджетів. *Економіка та управління в XXI ст.: виклики та перспективи розвитку: матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф., 30-31 травня 2019р. Умань : ВПЦ «Візаві», 2019. С. 105-108.*

17.Бондарук Т.Г. Особливості розвитку фіскального простору місцевих бюджетів в контексті забезпечення бюджетної безпеки. *Інформаційно-аналітичне забезпечення управління фінансово-економічною безпекою держави, регіону, суб'єктів господарювання в умовах COVID-19: матеріали X Міжнар. наук.-практ. конф., 18-19 листопада 2021р. Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2021. С. 42-45*

18.Бондарук Т.Г. Особливості фіскальної політики територій в період воєнного стану. *Пріоритети розвитку фінансів, менеджменту та маркетингу: традиції, моделі, перспективи: тези доповідей IX Міжнар. наук.-практ. конф., 11-12 жовтня 2022 р. Київ: вид-во СНУ ім. В. Даля, 2022. (подано до друку)*

19.Бондарук Т.Г. Особливості формування фіскального простору місцевих бюджетів України в період воєнного стану. *Modern research in world science: The 1st International scientific and practical conference, April 17-19, 2022, SPC "Sci-conf.com.ua", Lviv, Ukraine. 2022. Pp. 1106-1111*

20.Бондарук Т.Г. Проблеми та перспективи оцінки фіскального простору місцевих бюджетів в умовах децентралізації. *Ринок праці та зайнятість населення*. 2020. № 1(61). С. 55-64.

21.Бондарук Т.Г. Пряме оподаткування та його роль у розвитку фіскального простору. *Сталий економічний розвиток: актуальні проблеми та механізми забезпечення: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 9 квіт. 2020 р., Умань : Візаві, 2020. С. 40-43*

22.Бондарук Т.Г. Соціальна відповідальність бізнесу: пріоритети розвитку в Україні. *Стратегія розвитку України: фінансово-економічний та гуманітарний аспекти*: матеріали VII Міжнар. наук.-практ. конф. Київ: «Інформаційно-аналітичне агентство», 2020. С. 23-27.

23.Бондарук Т.Г. Точки зростання та їх роль у забезпеченні стійкого економічного розвитку територій. *Економіка та суспільство*. 2021. № 28. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/532>

24.Бондарук Т.Г. Фіскальна політика, фіскальна децентралізація та економічне зростання. *Наукові проблеми господарювання на макро-, мезо- та мікроекономічному рівнях*: зб. матеріалів XXI Міжнар. наук.-практ. конф. Одеського національного економічного університету, 26-27 квітня 2023 р. Одеса: ОНЕУ, 2023. С. 104-105 URL: <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/handle/123456789/16951>

25.Бондарук Т.Г. Фіскальний простір територій: теоретичний аспект. *Вектори еволюції та перспективи підприємництва в умовах сучасних викликів*: зб. матеріалів IV Міжнар. наук.-практ. конф. «Економічні перспективи підприємництва», 8-9 жовтня 2020 р. : у 2 ч. Ірпінь : Університет ДФС України, 2020. Ч. 1. С. 26-28 (Серія «Податкова та митна справа в Україні», т. 160).

26.Бондарук Т.Г., Богріновцева Л.М. Роль ринку цінних паперів як джерела фінансування державного боргу. *Інтернаука. Серія: Економічні науки*. 2023. №7. URL: <https://www.inter-nauka.com/uploads/public/16905405619086.pdf>

27.Бондарук Т.Г., Бондарук І. С., Вінницька О. А. Зарубіжний досвід розвитку бюджетної децентралізації. *Науковий вісник Національної академії статистики, обліку та аудиту*. 2018. № 3. С. 83-95. URL: <https://nasoa-journal.com.ua/index.php/journal/article/view/151/148>

28.Бондарук Т.Г., Бондарук І. С., Дубина М. В. Методичний інструментарій оцінки фінансової стійкості місцевих бюджетів України. *Світ фінансів*. 2019. № 2(59). С. 62-74. URL: <http://sf.wunu.edu.ua/index.php/sf/article/view/1226>

29.Бондарук Т.Г., Бондарук О.С. Бюджетна безпека як фактор економічного розвитку держави. *Стратегія розвитку України: фінансово-економічний та гуманітарний аспекти*: матеріали VI Міжнар. наук.-практ. конф. Київ: «Інформаційно-аналітичне агентство», 2019. С. 116-119

30.Бондарук Т.Г., Бондарук О.С. Джерела загроз бюджетної безпеки України. *Бізнес-аналітика в управлінні зовнішньоекономічною діяльністю*: матеріали VI Міжнар. наук.-практ. конф., 15 березня 2019 р. Київ: ДП «Інформаційно-аналітичне агентство», 2019. С. 20-23

31.Бондарук Т.Г., Бондарук О.С. Інвестиційна безпека держави: стратегічні цілі та механізм забезпечення. *Статистика України*. 2019. Вип. 85. №2. С. 83-90. URL: <https://su-journal.com.ua/index.php/journal/article/view/246>

32.Бондарук Т.Г., Бондарук О.С. Інструментарій оцінювання стану бюджетної безпеки. *Розвиток державного фінансового контролю в контексті економічної безпеки країни* : зб. матер. I Міжнародного форуму. Держ. фіск. служб. України, Університет ДФС України. Ірпінь, 2019. С. 20-23

33.Бондарук Т.Г., Бондарук О.С., Мельничук Н. Ю. Державний борг України та видатки бюджету на його обслуговування. *Статистика України*.

2018. № 1. С. 30-39. URL: <https://su-journal.com.ua/index.php/journal/article/view/169/148>
- 34.Бондарук Т.Г., Ткаченко Я. В. Особливості функціонування муніципальних банків. *Розвиток системи обліку, аналізу, аудиту та оподаткування в Україні: теорія, методологія, організація*: зб. тез доповідей учасників XXI Всеукр. наук.-практ. конф. Київ, 2023. С. 27-31. URL: <http://194.44.12.92:8080/jspui/handle/123456789/7345>
- 35.Ковернінська Ю. В., Онишко С. В., Паєнтко Т. В. Фінансове посередництво : навч. посіб. Ірпінь : УДФСУ, 2020. 238 с.
- 36.Луніна І. О., Бондарук Т. Г. Еволюція теорії та наукова концепція публічних фінансів. *Фінанси України*. 2019. № 8. С. 26-44. URL: https://finukr.org.ua/?page_id=723&aid=4636
- 37.Онишко С. В., Богріновцева Л. М., Ключка О. В. Трансформація страхового ринку України в умовах сьогодення. *Міжнародний науковий журнал "Інтернаука". Серія: "Економічні науки"*. 2023. №9. URL: <https://doi.org/10.25313/2520-2294-2023-9-9147>
- 38.Чуницька, І., & Богріновцева, Л. Вплив цифрових технологій на розвиток фінансового ринку України. *Економіка та суспільство*. 2023. (49). URL: <https://www.economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2342>
- 39.Bondaruk T. Dubyna M. Theoretical Aspects of Determining Business Solvency of Local Budgets. *Eurasian Academic Research Journal*. 2018. № 2. Pp. 16-22.
- 40.Bondaruk T. Fiscal space of local budgets and economic growth. *Polish journal of science*. 2021. Vol. 2. №45. Pp. 34-38. URL: <https://www.calameo.com/read/00598514203a5ee75144f>
- 41.Bondaruk T., Medynska T., Nikonenko U., Melnychuk I., Loboda N. Fiscal policy as a guarantee of sustainable development under military conditions. *International Journal of Sustainable Development and Planning*. 2023 Vol. 18. № 4. Pp. 1097-1102. URL: <https://doi.org/10.18280/ijstdp.180412>; <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57219844998>
- 42.Bondaruk T., Momotiuk L., Zaichko I. Budgetary policy of Ukraine in time of challenges and its impact on financial security. Statistics in transition new series and Statistics of Ukraine. *Joint Special Issue: A New Role for Statistics*. 2023. Vol. 23. № 5. Pp. 185-208. URL: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57219844998>
- 43.Bondaruk T.H., Bondaruk I.S., Dubyna M.V. Conceptual approaches to the financial stability of local budgets management. *Economies' Horizons*. 2019. № 3(10). С. 23-30. URL: <http://eh.udpu.edu.ua/article/view/195647/197599>
- 44.Bondaruk T. H., Bondaruk I. S. Conceptual foundations of the development of business social responsibility in Ukraine. *Economies' Horizons*. 2020. № 1(12). С. 26-32. URL: [https://doi.org/10.31499/2616-5236.1\(12\).2020.205285](https://doi.org/10.31499/2616-5236.1(12).2020.205285)
- 45.Bondaruk T. H., Bondaruk I. S., Dubyna M. V. Financial sustainability as a factor of forming fiscal space of local budgets. *Economies' Horizons*. 2020. № 2(13). С. 4-16. URL: [https://doi.org/10.31499/2616-5236.2\(13\).2020.205286](https://doi.org/10.31499/2616-5236.2(13).2020.205286)

46. Bondaruk T. H., Bondaruk O. S., Kulish A. P. Influence of risks and state economic security treatments on foreign direct investments. *Economies' Horizons*. 2019. № 1(8). С. 77-88. URL: <http://eh.udpu.edu.ua/article/view/177760/177637>

47. Bondaruk, T. H., Momotiuk, L. Ye., Bondaruk, O. S. Budget Security as Factor of Economic Development of the State. *Statystyka Ukrainy - Statistics of Ukraine*. 2020. №2-3. Pp. 40-47. URL: <http://194.44.12.92:8080/jspui/handle/123456789/5369>

48. Korneev V, Khodzhaian A, Vergeluk Yu, Koverninska Yu. (2019). Monetary policy: regulatory news and change in the movement of financial flows. *Financial & Credit Activity: Problems of Theory & Practice*. Vol. 4 Issue 31, pp. 375-384. <https://doi.org/10.18371/fcaptp.v4i31.190952>

49. Koverninska Yu. V. Trend assessment of investment activity of insurance companies in Ukraine. *Fundamental and applied researches in practice of leading scientific schools*. 2019. Vol. 31 (1), 93–99.

50. Osaulenko O., Bondaruk T., Momotiuk L. Ukraine's State Regulation of the Economic Development of Territories in the Context of Budgetary Decentralisation. *Statistics in Transition new series*, September 2020. Vol. 21. №3. Pp. 129-148. DOI 10.21307/stattrans-2020-048. URL:

https://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.ojs-doi-10_21307_stattrans-2020-048; <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57219844998>

Інформаційні ресурси

1. Офіційний веб-сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

2. Офіційний веб-сайт Міністерства економіки України. URL: <http://www.me.gov.ua/>

3. Офіційний веб-сайт Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури України. URL: <http://www.minregion.gov.ua>

4. Офіційний портал Верховної Ради України. URL: <https://www.rada.gov.ua/>.

5. Офіційний сайт Державної податкової служби. URL: <https://tax.gov.ua/>

6. Офіційний сайт Комітету Верховної Ради України з питань бюджету. URL: <http://budget.rada.gov.ua/>.

7. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: <http://www.minfin.gov.ua/>.

8. Офіційний сайт Міністерства цифрової трансформації України. URL: <https://thedigital.gov.ua/>

9. Офіційний сайт Урядового порталу. URL: <http://www.kmu.gov.ua/>.